

วิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจในปัจจุบัน

วรรณภา อัครวิทย์ เจริญเลิศ สุรพล ธรรมมณี

สุชีลา ตันชัยนันท์ (ดำเนินรายการ)

ท่านแรกที่จะเสนอคือ คุณวรรณภา อัครวิทย์ เสนอเกี่ยวกับรากฐานการกำเนิดของรัฐวิสาหกิจไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน ต่อมา อ.วรวิทย์ เจริญเลิศ จะวิเคราะห์วิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจไทยในยุคปัจจุบัน สุดท้ายคือ คุณสุรพล ธรรมมณี เสนอทางออกของรัฐวิสาหกิจไทย ผู้วิจารณ์คือ คุณใหญ่ชัย แก้วเพทาย จากสหภาพแรงงานการไฟฟ้าภูมิภาค และ อ.แล คิลกวิทย์รัตน์

วรรณภา อัครวิทย์

จะกล่าวถึงมูลเหตุจูงใจในการเขียนบทความนี้ขึ้นก่อน

ถ้ายังพอจำกันได้เมื่อประมาณหนึ่งปีที่แล้วจะได้รับข่าวการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เนื่องจากประสบปัญหาการขาดทุนอย่างมาก ลักษณะการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลได้ทำไปแล้ว มีแนวโน้มที่จะทำกับรัฐวิสาหกิจอื่น ๆ คือ การขายให้เอกชน ต่อมาทางออกนี้ได้รับการต่อต้านจากผู้ใช้แรงงานในรัฐวิสาหกิจเป็นอย่างมาก ภาพเหล่านี้ทำให้พวกเราคิดกันว่า นี่เป็นวิกฤตการณ์ที่เกิดกับรัฐวิสาหกิจจนต้องนำไปสู่ทางออกคือ การขายให้เอกชนนั้นเป็นทางออกที่เหมาะสมหรือไม่ ? และทางออกที่เหมาะสมและเป็นไปได้สมควรจะเป็นอย่างไร ? แต่อย่างไรก็ตาม ต่อทางออกที่เสนอสำหรับบทความนี้ก็ยังยังคงเป็นทางออกในทางทฤษฎีซึ่งก็ยังมีข้อจำกัด และคาดหวังว่าจะได้รับการติดตามและตรวจสอบจากท่านทั้งหลายด้วย สำหรับทางออกซึ่งจะเสนอต่อบ้านนี้จะเสนอเป็นลำดับต่อไป

ประเด็นแรกที่จะเสนอคือ รากฐานแนวคิดการเกิดรัฐวิสาหกิจไทย เพราะตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลัง 2475 นโยบายเศรษฐกิจเป็นแนวทางที่คณะราษฎรใช้เป็นเหตุผลในการปฏิวัติ ซึ่งนักหนาที่เองก็เป็นนักหนาที่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาแก้ไข คณะราษฎรเห็นว่า อุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติก็คือ นักหนาเศรษฐกิจของชาติที่ตกอยู่ในการครอบงำของชาวตะวันตก ชาวจีน ดังนั้น รัฐบาลจึงเริ่มต้นที่จะทำลายบทบาทหรืออิทธิพลของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ขณะเดียวกัน อิทธิพลจากการตกต่ำของภาวะการเงินของโลก ได้นำไปสู่การมองเห็นความสำคัญที่จะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมช่วงนี้เองที่รัฐเริ่มส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยรัฐลงทุนตั้งโรงงานขึ้น เช่น โรงงานกระดาษที่กาญจนบุรี เป็นทุนของรัฐทั้งสิ้น และในขณะเดียวกัน ก็ชักชวนคนไทยให้หันมาสนใจ และประกอบธุรกิจสินค้าประเภทอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหานโยบายเศรษฐกิจก็ยังไม่บรรลุผลมากนัก และปัญหานโยบายนี้เองที่เข้าไปมีบทบาทในรัฐสภาในการโค่นล้มรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ในปลายปี 2481 และเปิดโอกาสให้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ขึ้นมามีอำนาจต่อไป รัฐบาลของจอมพล ป. ตระหนักดีถึงปัญหาการครอบงำทางเศรษฐกิจโดยต่างชาติ ดังนั้น การแก้ปัญหานี้ในเบื้องต้นก็คือ การเอาลัทธิชาตินิยมมาปลูกเร้าและปลุกฝังในหมู่ประชาชน เพื่อสร้างงานให้ประชาชนเป็นฐานสนับสนุนความมั่นคงให้กับรัฐบาล ประจวบกับไทยเพิ่งยกเลิกสนธิสัญญาความไม่เสมอภาคกับนานาชาติในปลายปี 2480 เป็นผลให้ประเทศไทยมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ และมีฐานะเท่าเทียมกับนานาประเทศ การนำเอาลัทธิชาตินิยมมาใช้จึงสอดคล้องกับภาวะทั่วไปซึ่งอันอาจประโยชน์ให้รัฐบาล และในขณะเดียวกัน เป็นมรรยาการปกครองการเมืองในขณะนั้นที่ปกคลุมด้วยคำของสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ส่วนหนึ่งของลัทธิชาตินิยมก็ได้เกิดขึ้นจากสิ่งนี้ด้วย

สิ่งที่ตามมาของนโยบายชาตินิยมก็คือ นโยบายการสร้างทุนนิยมโดยรัฐ โดยให้รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมที่สำคัญ แต่ก็ให้เอกชนประกอบธุรกิจหรืออาชีพอิสระได้ด้วย สิ่งที่น่าสนใจสำหรับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐบาลคือ การสร้างรัฐวิสาหกิจ นั่นคือ รัฐพยายามส่งเสริมให้คนไทยทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจแทนชาวจีน และชาวตะวันตก แต่ในทางความเป็นจริงแล้วคนไทยไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้ เพราะว่าเมื่อเราพิจารณาประวัติศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจของไทย ซึ่งตกอยู่ในมือของต่างชาติตลอดมา เราจะพบว่า คนไทยไม่เคยมีบทบาททางด้านนี้มาก่อนเลย ดังนั้น นโยบายเศรษฐกิจของจอมพล ป. ก็จะให้คนไทยมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (“คนไทย” ในที่นี้จะหมายถึงคณะรัฐบาลหรือคณะราษฎร) ดังนั้น การตั้งรัฐวิสาหกิจจึงเป็นภาวที่รัฐเข้าควบคุมอุตสาหกรรมต่าง ๆ เป็นการเปิดทางให้คนไทยหรือคณะราษฎรมั่นเอง ได้ผลประโยชน์จากผลผลิตของชาติ และการดึงผลประโยชน์จากผลผลิตของชาตินี้เองที่ทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า รัฐวิสาหกิจได้กลายเป็นรัฐวิสาหกิจแบบเอกชนไป ในทางรูปธรรมรัฐวิสาหกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้มีอยู่มากมาย มีทั้งที่รัฐบาลถือหุ้นเกิน 50 % และที่รัฐบาลถือหุ้นเต็ม 100% สิ่งที่น่าสนใจและได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุดคือ รัฐวิสาหกิจในช่วงจอมพล ป. นี้ถึงแม้จะมีการร่วมทุนระหว่างเอกชน และรัฐบาล แต่ปรากฏว่าหุ้นเอกชนมีเป็นทุนของคณะผู้ก่อการ, ข้าราชการ และพ่อค้าที่ใกล้ชิดกับคณะราษฎรทั้งสิ้น

ในด้านการค้าและการเงินในรัฐวิสาหกิจขณะนั้น จะพบว่า ได้มีการใช้อิทธิพลของรัฐและอิทธิพลทางการเมืองเข้าช่วยเหลือการค้าเงินงาน ทำให้รัฐวิสาหกิจขณะนั้นส่วนใหญ่ได้รับผลกำไร จากความสำเร็จและการดำรงอยู่ของ บริษัทเหล่านี้มาอาศัยอำนาจทางการเมือง ความล้มเหลวของมันเป็นจริงปรากฏเมื่อจอมพล ป. หมดยุคลงในปี 2487 และรัฐบาลชุดต่อมาถือนโยบายเสรีนิยม ให้ล้มเลิกกิจการรัฐวิสาหกิจ ธุรกิจการพาณิชย์ต่าง ๆ จึงกลับสู่พ่อค้าต่างชาติดีกครั้งหนึ่ง แต่รัฐบาลชุดนี้ก็อยู่ได้เพียงช่วงสั้น ๆ เพราะว่าในปี 2490 จอมพล ป. ก็ได้ทำรัฐประหาร และรื้อฟื้นนโยบายชาตินิยมขึ้นมาใหม่ รัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ในช่วงนี้ถูกควบคุมและดำเนินการบริหารด้วยกลุ่มที่ทำการรัฐประหาร ในช่วงนี้เอง ปรากฏว่า ผู้ที่สนับสนุนให้ทำรัฐประหารปี 2490 เป็นกรรมการบริษัทถึง 172 ตำแหน่ง ซึ่งถือว่าเป็นการแจกจ่ายรางวัลตอบแทน หรือว่าเป็นรางวัลทางการเมืองนั่นเอง ในช่วงนี้ได้เกิดกลุ่มทุนนิยมทุนบางชั้น 2 กลุ่มด้วยกันคือ

กลุ่มแรกคือ กลุ่มชอกราชครู ซึ่งนำโดย ผิน ชุณหะวัณ และเผ่า ศรียามนต์ และกลุ่มสี่เสาเทเวศน์ ซึ่งนำโดย สฤณี ชนะรัชต์

นายทหารทั้ง 2 กลุ่มนี้ได้เข้าไปควบคุมสมณกิจการเงินที่สำคัญต่างๆ ของประเทศเอาไว้ ในขณะที่เดี่ยวกัทหาร ทั้ง 2 กลุ่มก็แข่งขันกันสร้างธุรกิจของตนขึ้นและยังได้แพร่อิทธิพลของตนไปให้ความคุ้มครองแก่ธุรกิจของพ่อค้าต่างชาติดีก ด้วย ลักษณะร่วมกันของแบบแผนการค้าเงินธุรกิจของทหารทั้ง 2 กลุ่มนี้ ก็คือ การใช้อิทธิพลทางการเมืองเข้าช่วยในธุรกิจของตนในรูปแบบต่าง ๆ ตัวอย่างการศึกษาของสังคิต* พบว่า กบฏอุตสาหกรรมกระสอบซึ่งแปรรูปผลประโยชน์ของรัฐ เข้ากับผลประโยชน์ของตัว กล่าวคือ อุตสาหกรรมกระสอบถูกควบคุมโดยกลุ่มชอกราชครู ซึ่งเป็นผู้ประกอบการค้าในอุตสาหกรรมประเภทนี้ และเป็นผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ ในขณะเดียวกันเราจะพบว่า ในเริ่มแรกของการตั้งอุตสาหกรรมกระสอบขึ้นมานั้น รัฐบาลต้องการให้เป็นอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า แต่ปรากฏว่าภายใต้การบริหารของกลุ่มผิน และเผ่านี้ บริษัทของรัฐต้องประสบการขาดทุนอยู่เรื่อย ๆ เพราะต้องรับซื้อปอจากบริษัทกระสอบอิสาน บริษัทปอไทย และบริษัทปอแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นธุรกิจส่วนตัวของกลุ่มผิน-เผ่า ในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลายปี 2500 ซึ่งเป็นช่วงที่ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มผิน-เผ่าและกลุ่มสังคิตอยู่ในระดับสูง ทำให้จอมพลผินไม่แน่ใจในสถานการณ์ของตนขึ้นมา จึงใช้สิทธิอธิปไตยเป็นประธานกรรมการบริษัทกระสอบไทยอนุมัติให้โรงงานกระสอบไทยซื้อปอจากบริษัทปอแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกิจการส่วนตัวนี้โดยมิได้คำนึงถึงฐานะการเงินของรัฐวิสาหกิจแห่งนี้เลย ผลก็คือว่า บริษัทกระสอบไทย ประสบปัญหาเงินทุนหมุนเวียนเข้าให้ต้องกู้เงินจากองค์การอาหารผ่านศึก ธนาคารกรุงเทพ เพื่อพยุงฐานะของบริษัทต่อไป กล่าวโดยสรุปในช่วงนี้คือ ทุนนิยมโดยรัฐซึ่งผู้ประกอบการรายใหญ่คือ รัฐ ภายใต้สภาพเหล่านีกลุ่มทุนบางผู้คุมอำนาจรัฐได้กลายมาเป็นเจ้าของหรือผู้ประกอบการรายใหญ่ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งในระบบเศรษฐกิจแบบที่รัฐเข้าควบคุมมี จึงปรากฏสภาพที่ว่ากลไกรัฐนั้นถูกใช้ ถูกแอบอ้าง และถูกแทรกแซงในธุรกิจต่าง ๆ ในรูปแบบของฐานะประธานหรือกรรมการบริษัท ในขณะเดียวกันก็ตั้งบริษัทที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจในความดูแลของตน กิจการเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาเทคโนโลยี และขยายหลังการผลิต การบริหาร และการจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ จึงนำไปสู่การขาดทุนอยู่เสมอ แต่เจ้าของกิจการคือ กลุ่มทหารกลับร่ำรวยขึ้น ในขณะที่มีการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผิน-เผ่า และกลุ่มสังคิตนั้นยังคงดำรงอยู่ตลอดเวลา ต่อความขัดแย้งนั้นสิ้นสุดลงเมื่อสังคิตทำการรัฐประหารได้สำเร็จในปี 2500 การสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของกลุ่มผิน-เผ่า เป็นปัจจัยที่กำหนดให้ธุรกิจต่าง ๆ ที่เคยอยู่ภายใต้ร่มธงของกลุ่มนี้สูญเสียอิทธิฤทธิ์ไปด้วย

ในยุคจอมพลสังคิต มีนโยบายที่จะส่งเสริมวิสาหกิจเอกชนให้ดำเนินการอย่างเสรี โดยรัฐทำหน้าที่เพียงคุ้มครอง ส่งเสริม สนับสนุน มิใช่แทรกแซงอย่างแต่ก่อน จากนโยบายที่แตกต่างกันระหว่างยุคจอมพล ป. กับยุคจอมพลสังคิตนี้ เป็นที่น่าสนใจว่าสาเหตุใดทำให้มีนโยบายชาตินิยมภายใต้ทุนนิยมโดยรัฐนี้ไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไปจากข้อสังเกตดังกล่าวนี้เราจะพิจารณาใน 2 ประเด็นด้วยกันคือ

ประเด็นแรก ปัจจัยภายใน ฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มจอมพลสังคิต มิได้อยู่ที่กิจการประเภทรัฐวิสาหกิจ ยกเว้นสำนักงานสลากกินแบ่ง แต่ขึ้นอยู่กับเอกชนที่ใช้อำนาจทางการเมืองคุ้มครอง ซึ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การต่อต้านรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นฐานการเงินของคู่แข่งทางการเมือง ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า การที่เจ้าหน้าที่ธนาคารโลกเข้ามาโดยไม่ประสบความสำเร็จเลย ในการเปิดให้เอกชนมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจอย่างมาก

* หมายถึง สังคิต พิริยะรังสรรค์ ประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ

ประเด็นที่สอง ปัจจัยภายนอก โครงสร้างในระบบทุนนิยมโลกหลังสงคราม มีการเปลี่ยนแปลง

ในสาระสำคัญคือ เข้าสู่ระยะทุนนิยมผูกขาดแห่งชาติ มีการส่งออกเพื่อแก้ปัญหาผลผลิตตกเกิน แนวโน้มกำไรลดลงและการคุกคามของสังคมนิยม หรือการหัวนเกรงค่ายคอมมิวนิสต์ขึ้น ให้นำไปสู่นโยบายการสกัดกั้น สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่ขั้วฉนวนทางการเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา การยกระดับการลงทุนในประเทศที่ล่าช้าลงจากการผลิตขั้นปฐมเป็นการผลิตสินค้าแปรรูปในระดับสูงขึ้น ได้มีการเรียกร้องให้มีการสะสมทุน เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมขั้น การส่งเสริมการลงทุนของเอกชน เปิดประตูรับการลงทุนจากต่างประเทศ สิ่งเหล่านี้ได้นำให้กลุ่มทุนยูลงครมล่าช้าลงเกินไป สหรัฐในฐานะผู้นำค่ายเสรีที่ทำการต่อต้านค่ายสังคมนิยมมีกลไกทุนนิยมที่ผลักดันให้สหรัฐต้องขยายฐานทางเศรษฐกิจ เหล่านี้ล้วนทำให้สหรัฐเห็นความสำคัญของภูมิภาคเอเชีย ซึ่งวิธีการที่สหรัฐใช้คือ วิธีการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหาร

ในด้านเศรษฐกิจ ไทยได้ลงนามรับการช่วยเหลือทางเทคนิคจากสหรัฐ ซึ่งข้อตกลงดังกล่าว จะพบว่า สหรัฐต้องการให้มีระบบการค้าเสรี ซึ่งแน่นอนความจำเป็นในเบื้องต้นก็คือ เลิกรัฐวิสาหกิจอันเป็นระบบเศรษฐกิจที่รัฐเข้าไปแทรกแซง จากภาวะภาวะที่เห็นว่านี่จะต้องกู้เงินจากธนาคารโลกซึ่งสหรัฐอเมริกาคือเป็นนายทุนใหญ่และควบคุมการใช้เงิน เพราะฉะนั้น สหรัฐจึงมีสิทธิออกเสียงมากกว่าประเทศอื่น ๆ ให้นำไปสู่การพึ่งพาต่อสหรัฐ ทำให้สหรัฐเข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกัน ก็เรียกร้องให้มีการจัดตั้งกรมเพื่อการวางแผนเศรษฐกิจ ซึ่งในทางรูปธรรมก็คือ การเกิดขึ้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และองค์การกลางนั้นก็คือ สภาพัฒนาฯ นี้เอง ในขณะเดียวกัน ทางธนาคารโลกได้เสนอให้รัฐมุ่งงบประมาณไปในการสร้างสิ่งก่อสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการขยายตัวของธุรกิจ ดังนี้ ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 รัฐจึงมุ่งทุ่มเททรัพยากรไปในการสร้าง Infrastructure ต่าง ๆ เช่น ระบบการคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า เขื่อน และสาธารณูปการต่าง ๆ ยุคนี้เอง จึงถือว่าเป็นยุคจำกัดของชาติให้อยู่ในกิจการแค่ สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ ในช่วงนี้กลไกรัฐในการแสวงหาผลประโยชน์ของผู้คนอำนาจรัฐนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนฐานะเป็นนายหน้า โดยการเป็นผู้คุ้มครองและสนับสนุนการค้าเสรีธุรกิจสมัยใหม่ นั่นคือ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของผู้คนอำนาจรัฐกับทุนนิยมสากลโดยเฉพาะอเมริกา อเมริกาเมื่อตอบแทนบทบาทของผู้คนอำนาจรัฐฐานะนายหน้าด้วยการค้าจนรักษาอำนาจของคนเหล่านั้น ในรูปของกำลังอาวุธและกำลังทหาร และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในรูปของหุ้นลม ตั้งบริษัทส่วนตัวและชักชวนให้ชาวต่างชาติเข้ามาค้าเฝ้าการค้าใช้สิทธิอิทธิพลในฐานะผู้คนอำนาจรัฐเข้ามาค้าเฝ้าการค้าส่วนตัวต่าง ๆ

เมื่อค้าเฝ้ามาถึงในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 3 ซึ่งมีนโยบายว่า รัฐจะไม่ตั้งรัฐวิสาหกิจหรืออุตสาหกรรมการค้าขึ้นใหม่เพื่อทำการแข่งขันกับเอกชน เว้นไว้แต่กรณีเกี่ยวกับสาธารณูปโภคและความปลอดภัย ประกอบกับรัฐวิสาหกิจได้เป็นส่วนผู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้เพียงพอแล้ว การจัดสรรงบประมาณจึงลดลง ประกอบกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพ การใช้รัฐวิสาหกิจเป็นแหล่งหาผลประโยชน์สำหรับตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ส่วนส่งผลกระทบต่อรัฐบาลต้องแบกรับคือ ในด้านของการระดมหนี้สิน หรือว่า กับอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า การขาดดุลการค้า ดุลการชำระเงินต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้รัฐนำป็นู่ทางออกด้วยการขายรัฐวิสาหกิจ ซึ่งการขายรัฐวิสาหกิจให้เอกชนนั้น วัตถุประสงค์หรือทางออกนั้นนั้นเสนอคัดสองหรือไม่ ก็เชิญฟังในส่วนต่อไป

อ. วรวิทย์ เจริญเลิศ

ในัจจุบันจะเห็นได้ว่า วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจนี้ได้ถูกนำมาใช้อ้างเพื่อค้าเฝ้านโยบายเศรษฐกิจแบบอนุรักษนิยมของรัฐบาล โครงการแปรรูปของรัฐวิสาหกิจสู่เอกชนหรือ Privatization ก็เป็นนโยบายหนึ่งที่ถูกเสนอขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในขั้นที่แล้ว ด้วยการให้เหตุผลว่า รัฐวิสาหกิจขาดประสิทธิภาพการผลิต มีการกีดกันสูง ซึ่งสร้าง

ภาวะการชำระหนี้ต่างประเทศให้กับรัฐบาลไทยเป็นอย่างมาก รัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่มีหนี้จากการผลิตสูง บางแห่งมักจะขาดทุนอยู่เสมอ นอกจากนี้แล้ว ก็ยังมีการกล่าวว่า รัฐวิสาหกิจเป็นแหล่งสะสมของนักการเมืองและนักแรงงานอภิสิทธิ์ชน ในทัศนะของพวกเขาเหล่านี้เห็นว่าควรเลิกการแทรกแซงของรัฐในระบบเศรษฐกิจ ปลดปล่อยระบบเศรษฐกิจทำงานไปตามสัญญาของตลาด ในประการสุดท้ายแล้วถ้าใครจะเป็นตัววัดประสิทธิภาพการผลิต สิ่งที่น่าสนใจก็คือว่า ถ้าไม่รัฐในปัจจุบันจึงพยายามปลีกตัวเองออกจากการเข้าไปพัวพันกับรัฐวิสาหกิจ ทั้ง ๆ ที่ในช่วงหนึ่งรัฐวิสาหกิจได้เคยถูกใช้ให้เล่นบทบาทการตอบสนองการเติบโตธุรกิจของภาคเอกชน ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงของสฤทธิ เราไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่า รัฐไทยกับการแทรกเข้ามาของจักรวรรดินิยมได้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบทุนนิยมขึ้นภายในประเทศ ผ่านกระบวนการเร่งรัดทางอุตสาหกรรมและการสร้างอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมมีเอง ก็ได้สร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลต่อการปกครองในรูปของระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ ในขณะเดียวกัน การก่อตั้งรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานก็สร้างความชอบธรรมว่า รัฐบาลจอมพลสฤทธิเป็นของประชาชน เป็นรัฐบาลที่ดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ เพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่การเติบโตของรัฐวิสาหกิจภายใต้ระบบทุนนิยมแห่งรัฐก็ได้นำมาสู่ความเสี่ยงมกของรัฐบาลที่ตามมา ดังจะเห็นได้ว่า การสถาปนากรรมสิทธิ์ของรัฐหรือที่เรียกว่า State Property ผ่านการก่อตั้งของรัฐวิสาหกิจได้มุ่งหวังให้กับการเข้ามาครอบงำของระบบรัฐการในรัฐวิสาหกิจ (etatism) รัฐวิสาหกิจจึงกลายเป็นหน่วยการผลิตที่ล้าหลังมีระบบการทำงานที่ล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ

เราสามารถจำแนกปัญหาของรัฐวิสาหกิจออกเป็น 4 ส่วนที่สัมพันธ์กันได้ดังนี้

1. ปัญหาขีดจำกัดการเติบโตของรัฐวิสาหกิจตามแนวขยายหรือที่เรียกว่า Extensioe growth
2. ปัญหาโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจของรัฐวิสาหกิจที่มีลักษณะผูกขาดอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลางสูง
3. ปัญหาการขาดประสิทธิภาพของรัฐในการรวมศูนย์กำไรจากรัฐวิสาหกิจ
4. ปัญหาหนี้ต่างประเทศ

ประการแรก รัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ มักจะอาศัยวิธีการข่มขู่ และเงื่อนไขจ้างงาน เพื่อก่อให้เกิดการเติบโต ส่อให้เห็นว่า การสะสมทุนในรัฐวิสาหกิจมีลักษณะแนวขยายมากกว่าที่จะเป็นการใช้ทุนและแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐวิสาหกิจจึงมักประสบปัญหาค่าใช้จ่ายในการลงทุน มีการจ่ายค่าจ้างสูงและมีจำนวนคนล้นปริมาณงานที่มีอยู่ ค่าจ้างของพนักงานรัฐวิสาหกิจจึงมักจะถูกหดยกยกขึ้นมาโจมตีผู้ใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม แต่เมื่อเราวิเคราะห์อย่างจำเพาะจะพบว่า ในรัฐวิสาหกิจและในระหว่างรัฐวิสาหกิจด้วยกันนั้นมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ที่อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง สิ่งนี้จึงมีผลอย่างมากที่ทำให้พนักงานรัฐวิสาหกิจในระดับล่างหมดกำลังใจและขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน ซึ่งก็ส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต แต่ความเหลื่อมล้ำของรายได้ในรัฐวิสาหกิจ ก็เป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้าง "ระบบอุปถัมภ์" เพราะรัฐวิสาหกิจเป็นสถานที่รวมผลประโยชน์ของเหล่าผู้ปกครองประเทศ

แต่การเติบโตของรัฐวิสาหกิจโดยเฉพาะรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ จำพวกสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ในระยะยาวแล้ว ก็ได้นำมาสู่ปัญหาแนวโน้มของอัตรากำไรตกต่ำ เมื่อเทียบกับรัฐวิสาหกิจขนาดเล็กแล้ว ผลตอบแทนในการลงทุนของรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ จะอยู่ในอัตราร้อยละ 3 หรือต่ำกว่าเมื่อเทียบกับรัฐวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งจะมีความสูงกว่า ร้อยละ 15 เช่น สำนักงานสลากกินแบ่ง (139 %) หน่วยบัญชีข่าว (111.6 %) องค์การสารสัมพันธ์ (22 %) องค์การสุรา (21 %) องค์การเหมืองแร่ในทะเล (20 %) การทำอากาศยานแห่งประเทศไทย (20 %) โรงงานยาสูบ (19 %) โรงพิมพ์กรมตำรวจ (19 %) การสื่อสารแห่งประเทศไทย (18 %) และองค์การตลาด (16 %) ยกเว้น รัฐ-

วิสาหกิจบางแห่งที่อยู่ในสังกัดของกระทรวงกลาโหมนั้นมักจะ "ขาดทุน" การที่รัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ ๆ มักจะประสบกับปัญหาอัตรากำไรตกต่ำสืบเนื่องมาจากการสะสมทุนในรัฐวิสาหกิจเหล่านี้มีลักษณะแผ่ขยาย (extensive development) ทำให้ทุนคงที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วกว่าการเพิ่มขึ้นของผลผลิตภาพแรงงานการหมุนรอบของทุน (capital rotation) และแรงงาน (labour turnover) ค่า ค่าสัมประสิทธิ์ของทุน (Coefficient intensity of capital หรือ K/L) จึงเป็นค่าที่สูง เพราะฉะนั้น เมื่อเราคำนวณกำไรสุทธิเทียบกับทรัพย์สินรวม จะพบว่าอัตรากำไรนั้นตกต่ำในทางตรงข้ามกับการเพิ่มขึ้นของค่าสัมประสิทธิ์นี้ ด้วยเหตุนี้ รัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่จึงมักจะ ประสบกับปัญหาอัตรากำไร หรือผลตอบแทนต่อการลงทุนมักจะอยู่ในระดับต่ำ แต่รัฐวิสาหกิจเหล่านี้ก็ยังทำกิจการอยู่ได้ก็โดยอาศัยเงินทุนจากต่างประเทศ และเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ซึ่งก็ได้มาจากการกำไรจากการตั้งราคาแบบผูกขาดในการขายสินค้าของรัฐวิสาหกิจขนาดเบา เช่น ในปี 2520 รัฐบาลใช้วิธีขึ้นราคาบุหรี่ ซึ่งรัฐบาลทำการผูกขาดเพื่อหารายได้ให้แก่รัฐ ประมาณ 1,000 ล้านบาท หรือในปี 2528 รัฐบาลหารายได้ด้วยการพิมพ์สลากกินแบ่งเพิ่ม 4 ล้านใบ ฯลฯ รัฐจะรวมศูนย์ "กำไร" มาไว้ที่ส่วนกลางเพื่อนำมา "แบ่งสรร" (ในรูปของการให้เงินช่วยเหลือจากงบประมาณ และเงินอุดหนุน) ให้กับรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ ซึ่งมักจะมีอัตรากำไรต่ำ หรือไม่ขาดทุนเพื่อป้องกันผลกระทบของการสะสมทุนในภาคนี้ แต่เงินช่วยเหลือและเงินอุดหนุนรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่ง จะมีจำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับลำดับความสำคัญของรัฐวิสาหกิจในแผนเศรษฐกิจ และการ "วิ่ง" ของกระทรวงหรือพลัดกันคิดทางการเมือง ในขณะที่ขณะหนึ่ง ในที่สุดแล้ว นโยบาย subvention ของรัฐ ก็ได้เข้ามาแทนที่ความพยายามที่จะพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

ในประเด็นแรก เราได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า การสะสมทุนตามแนวขยายนำมาสู่ปัญหาแนวโน้มของอัตรากำไรตกต่ำหรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ เกิดการลงทุนเกินตัวในระบบรัฐวิสาหกิจ Over-accumulation หรือ Over-investment

ประเด็นที่สอง ปัญหาการลงทุนเกินตัวโดยเฉพาะในรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ ถูกเสริมให้มีความเข้มข้นขึ้นจากโครงสร้างของรัฐวิสาหกิจที่มีลักษณะรวมศูนย์สูง หรือ Over-centralization ดังจะเห็นได้ว่าการจัดแบ่งส่วนงานและสายบังคับบัญชาในรัฐวิสาหกิจ จะยึดถือแบบอย่างการแบ่งส่วนงานของราชการ การสั่งงานมีลักษณะจากบนลงล่าง ทำให้อำนาจการตัดสินใจในเชิงเศรษฐกิจ กลับไม่ได้อยู่ในระดับหน่วยการผลิต หรือรัฐวิสาหกิจอย่างแท้จริง ซึ่งมักจะนำมาสู่ปัญหาความซ้ำซ้อนในการลงทุน เกิดการทำงานซ้ำซ้อน ขาดการประสานกันและขัดแย้งกัน นอกจากนี้แล้วโครงการแต่ละอันต้องผ่านการอนุมัติจากหลายขั้นตอน ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน สิ่งเหล่านี้ จึงมีผลในการ inflate ต้นทุนการผลิตของรัฐวิสาหกิจ เมื่อรัฐวิสาหกิจติดกับระบบราชการ กระทรวงแต่ละกระทรวงจะมีรัฐวิสาหกิจจำนวนหนึ่งอยู่ในสังกัดของตนและมักจะแข่งขันกันสร้าง "อาณาจักร" กระทรวงต่าง ๆ จะใช้การวิ่งเต้นเข้าหาผู้ใหญ่เพื่อให้โครงการใหญ่ของรัฐวิสาหกิจในสังกัดของตนได้รับอนุมัติจากส่วนบน ซึ่งมักจะใช้การติดต่อแบบส่วนตัว (informal) และการสร้าง Lobby ในระดับต่าง ๆ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการนำความสัมพันธ์ที่มีเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องและนำมาสู่ปัญหาการคอร์รัปชันในรัฐวิสาหกิจ นอกจากนี้ ยังเปิดช่องทางให้มีการตอบแทนบุคคลซึ่งกันและกัน ซึ่งสะท้อนออกมาในการแต่งตั้งคณะกรรมการและผู้บริหารของรัฐวิสาหกิจ เพราะฉะนั้นแล้ว เมื่อผู้บริหารเหล่านี้ เข้ามาทำงานในรัฐวิสาหกิจจึงมักจะคำนึงถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับ "ส่วนเหนือตน" เป็นสำคัญ จึงส่งเสริมให้ผู้บริหารทำงานแบบเข้าขามเย็นขาม เพราะเป็นการทำงานที่มีลักษณะเสี่ยงน้อยสุดสำหรับตำแหน่งต่อความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นกับ "เบื้องบน" ผู้บริหารจึงมักจะขาดความริเริ่มงานใดแต่จะมีทัศนคติแบบ "ไต่เต้า" (Careerism) ที่คำนึงถึงตำแหน่งและอนาคตของตนเองเป็นสำคัญ ขาดมาตรการเฝ้าระวังขาดที่จะปรับปรุงรัฐวิสาหกิจให้ดีขึ้น เพราะถึงอย่างไร ตนเองก็ไม่ได้เป็นเจ้าของกิจการไม่ได้เป็นผู้ลงทุนโดยตรง แต่ผู้บริหารเหล่านี้จะมีพฤติกรรมการลงทุนในโครงการใหญ่ เพราะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และ prestige ของตน

นอกจากนี้แล้ว การแข่งขันกันขยาย "อาณาจักร" มักจะส่งเสริมให้เกิดการลงทุนข้ามสาขา เช่น กิจการทางพิเศษแห่งประเทศไทย ซึ่งอยู่ในสังกัดของกระทรวงมหาดไทย ก็กำลังจะเข้ามาดำเนินการเกี่ยวกับรถไฟและการทำธุรกิจศูนย์การค้า ฯลฯ ทำให้เกิดการลงทุนข้ามขั้นและเป็นผลเสียต่อการพัฒนาความชำนาญการผลิต (Specialization) กล่าวได้ว่า การแข่งขันกันขยาย "อาณาจักร" ของกระทรวง ก็เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการลงทุนเกินตัวในระบบรัฐวิสาหกิจอยู่ตลอดเวลาด้วย

ประการที่สาม จะเห็นได้ว่า รัฐบาล มักจะให้ เงินอุดหนุนแก่รัฐวิสาหกิจในหนึ่งเป็นจำนวนเงินหลักล้านบาท แต่รัฐมักจะขาดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ ในการเก็บกำไร เพราะรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ มักจะปกปิดตัวเลขของกำไรที่แท้จริงจึงจะเห็นได้ว่า แม้จะมีการพูดถึงกำไรของรัฐวิสาหกิจโดยทั่ว ๆ ไป ก็ไม่ปรากฏการเสนอตารางตัวเลขที่แสดงฐานะกำไรของรัฐวิสาหกิจทั้งหลายเลย กำไรที่นำส่งรัฐ จึงเป็นเรื่องของการต่อรองระหว่างรัฐวิสาหกิจกับกระทรวงการคลังเป็นรายกรณีไป รัฐวิสาหกิจที่มีผลกำไรสูงก็ต้องสังกัดกระทรวงใหญ่ ๆ

ประการที่สี่ มักจะมีการกีดกันของรัฐวิสาหกิจโดยตลอด ซึ่งได้สร้างภาระหนักแก่กับการชำระหนี้ต่างประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้ว นโยบายการเร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐบาลไทย ต่างอยากที่ผลักดันให้ประเทศตกเข้าไปอยู่ในวงหนี้ ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงแรกของการใช้กลยุทธ์การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมให้มีการระดมเงินทุนราคาถูกจากนอกประเทศ มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยภายในประเทศไว้สูงกว่าตลาดเงินโลก ในขณะเดียวกัน ก็กำหนดค่าของเงินบาทสูงกว่าความเป็นจริง นโยบายนี้ซึ่งเปิดโอกาสให้รัฐบาลไทยสามารถมีอัตราการลงทุนสูงกว่า ความสามารถในการออมภายในประเทศ และสามารถรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับสูงไว้ได้ตลอดมา และในช่วงนี้รัฐวิสาหกิจก็ได้ รมกู้เงินจากต่างประเทศเรื่อยมา ตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นไป เมื่อ REAGAN เข้ามาเป็นผู้นำสหรัฐฯ ก็ได้ดำเนินนโยบายรุกทางเศรษฐกิจ มีผลทำให้อัตราดอกเบี้ยในสหรัฐปรับตัวสูงขึ้น หรือกับดิ่งค่าของเงินดอลลาร์ให้สูงขึ้นไปด้วย ทำให้ไทยเริ่มประสบปัญหาการชำระคืนหนี้ต่างประเทศในปัจจุบัน การกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเริ่มมีราคาแพง สภาพทาสีดอลลาร์ตัวของเงินกู้ได้เปลี่ยนไปเป็นสภาพขาดแคลนแหล่งเงินทุน การพัฒนาเศรษฐกิจไทย ซึ่งอาศัยเงินกู้เป็นส่วนสำคัญมาตลอด ก็เริ่มหยุดชะงักและในส่วนของรัฐวิสาหกิจเองก็เริ่มประสบปัญหาที่ต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากค่าของเงินที่สูง

เมื่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ เริ่มมาบรรจบพบกันในรูปแบบของ Conjunction รัฐบาล ซึ่งเริ่มปลิกตัวออกห่างจากรัฐวิสาหกิจ เพราะอยากจะรักษาความชอบธรรมของตนเองไว้ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจสู่เอกชนซึ่งถูกเสนอขึ้นมาท่ามกลางความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ และวิกฤตการณ์ทางด้านการศึกษาของรัฐบาล เป็นที่แน่นอนว่า นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจถูก Import มาจากภายนอก จะนำมาสู่ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ยิ่งขึ้น ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อในระบบเศรษฐกิจ และประชาชนจะมีค่าครองชีพสูงขึ้น นักวิชาการว่างานจะมีความรุนแรงยิ่งขึ้น เนื่องจากพนักงานรัฐวิสาหกิจส่วนหนึ่งจะต้องถูกปลดออก ส่วนหนึ่งจะต้องถูกทดแทนด้วยการนำเอาเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้ในรัฐวิสาหกิจ แต่เราไม่อาจจะกล่าวได้ว่า นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะประสบกับความล้มเหลวแล้วรัฐจะประสบกับวิกฤตที่ไร้ทางออก แต่อยากจะกล่าวว่า นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นนโยบายเทคโนโลยีทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายที่จะบรรลุโดยเฉพาะที่มุ่งที่จะตอบสนองชนชั้นนายทุนสมัยใหม่ในสังคม ผู้ที่จะเป็นหัวหอกของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในปัจจุบัน Efficiency และ Productivity มักจะถูกนำมาอ้างเพื่อทำการลดต้นทุนการผลิตในรัฐวิสาหกิจ ในส่วนสำคัญของต้นทุนการผลิตก็คือ การลดต้นทุนแรงงานนั่นเอง ซึ่งก็หมายความว่า จะต้องมีการกดค่าจ้างเพื่อเพิ่มกำไรกับผู้ประกอบการ ในแง่ของการเมือง

การแปรรูปรัฐวิสาหกิจสู่เอกชนคือ ความพยายามของรัฐที่จะแยกสลายขบวนการผู้ใช้แรงงานที่มีพลังต่อรองสูงในรัฐวิสาหกิจ ในขณะเดียวกัน ทางฝ่ายนายทุนก็จะมีการนำเอาระบบแรงงานสัมพันธ์สมัยใหม่มาใช้ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการก่อตั้งสหภาพของ โรงงาน และการเข้ามาของทุนสมัยใหม่ ในขณะเดียวกัน การที่นักวิชาการของรัฐมักจะถูกเอาการฟื้นฟูระบบตลาดเสรีขึ้น ก็มีเป้าหมายที่จะปรับราคายภายในประเทศให้สอดคล้องกับราคายานนอกประเทศ เพื่อสร้างบรรยากาศของการแข่งขัน ส่งเสริมการลงทุนของต่างชาติและซัพพลายเชนผลิตแบบไร้ประสิทธิภาพออกจากการแข่งขันเพื่อรักษามลประโยชน์ของ ระบบทุนนิยมในส่วนตัวทั้งหมด และเปิดช่องทางให้เกิดการสะสมทุนในระดับโลก ในภาวะที่ระบบเศรษฐกิจโลกตกอยู่ในสภาพตกถอย แต่การอิงกับตลาดเสรีก็ไม่ได้หมายความว่า รัฐจะลดบทบาทการแทรกแซงทางเศรษฐกิจลง การปรับโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจในเชิงที่สัมพันธ์เอกชน จะอาศัยการแทรกแซงของรัฐในระดับที่สูง

มาดูทางฝ่ายผู้ใช้แรงงาน ผู้ใช้แรงงานส่วนหนึ่งได้เสนอทางออกในการแก้วิกฤตการณ์ของรัฐวิสาหกิจว่าน่าจะ มีการขายหุ้นของรัฐวิสาหกิจให้กับผู้ใช้แรงงาน เพื่อคนงานจะได้มีความผูกพันกับโรงงานมากขึ้น มีความกระตือรือร้นในการ ทำงานยิ่งขึ้น ตามความเห็นแล้ว ทางที่มีข้อสังเกตที่ควรคิดบางประการคือ เพื่อเราพูดถึงทุนสมัยใหม่ จะต้องไม่ลืมว่า ทุน คือเอกภาพของ 2 ด้าน ทุนในด้านที่เป็นกรรมสิทธิ์ (Capital Property) กับ ทุนในด้านที่เป็นการทำงาน(Capital Function) ในระบบทุนนิยมสมัยใหม่ กรรมสิทธิ์กับการทำงานของทุนจะแยกออกจากกัน ถ้าเมื่อเราดูทุนในด้านที่เป็น กรรมสิทธิ์จะเห็นว่าระบบทุนนิยมก็คือ สังคมของผู้ถือหุ้นในรูปของบริษัทมหาชน แต่ถ้าเมื่อเราดูในด้านการทำงานของทุนจะ เห็นว่า ผู้จัดการจะเล่นบทบาทของนายทุนในเชิงรูปธรรม ทำการสะสมทุน ทำการแสวงหากำไรสูงสุด ดังนั้น ถึงแม้ว่า Ownership จะเปลี่ยนไปกลายเป็นบริษัทมหาชนขึ้นมา แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่าเราได้ทำลายตรรกของทุนลง ในระบบทุน นิยมสมัยใหม่ที่ Ownership แยกออกจาก Capital Function มันได้สร้างสภาพที่สลับซับซ้อนและลวงตากว่า มัน เป็นระบบทุนนิยมที่ไม่มีนายทุน (Capitalism Without the Capitalist) เป็นสังคมแบบ Harmony รายได้รัฐที่มีความเป็นกลาง ต่อทางออกอีกทางหนึ่ง ผมจะขอเสนอให้คุสุสุรพลทดลองเสนอ

สุรพล ธรรมมรัตน์

ขอบคุณฉบับ ประเด็นทางออกซึ่งเป็นส่วนที่สาม เป็นข้อสรุปทางทฤษฎีที่ได้มาจากหนังสือของหนึ่งซึ่งพยายามเอา มาจินตนาการเข้ากับการตอบปัญหาในปัจจุบัน Model ที่เสนอนี้ อาจจะเป็น Model เชิงอุดมคติก็เป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม โดยที่มันเป็นข้อสรุปทางทฤษฎี แต่ก็เริ่มต้นจากความเป็นจริง ซึ่งเราต้องพิสูจน์ก่อนให้ได้ว่า ความเป็นจริงบาง อย่าง ซึ่งชวนให้เราต้องใช้ทฤษฎีอื่นไปตอบมัน

ประเด็นแรก ก็คือว่า ความเป็นจริงซึ่ง อ.วริทธิ์ ได้พูดถึงว่า เราต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า ในรัฐวิสาหกิจมีความ ขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงานดำรงอยู่ แต่จะพบว่าไม่มีทุนดำรงอยู่ในรัฐวิสาหกิจเลย เน้นหมายความว่า เราต้องหาข้อสรุป คำอธิบายให้กระจ่างลงไปอีกว่า ทำไมถึงไม่มี และการไม่มีมันเท่ากับว่า ลักษณะการดำรงอยู่ตรรกของทุนในแง่ของการ ขุดริศมูลค่าส่วนเกินจากคนงานหายไปด้วยหรือเปล่า โดยที่ในสังคมแบบรัฐวิสาหกิจไม่มีทุนให้เราเห็นแต่เป็นรัฐเข้ามามีบทบาท ในการผลักดันในแง่ของการให้เงินลงทุน หรือให้การสนับสนุนทางด้านการเงิน หรือเข้ามามีส่วนในการถือหุ้น ทำให้ภาพของ ความขัดแย้งของทุนกับแรงงานเบลออกไป แต่โดยตัวมันเอง การแสดง Function ในเชิงกรรมสิทธิ์จะไม่มี แต่การแสดง Function ในเชิง Function ของมันเอง คือ บทบาทของผู้อำนวยการจะเป็นบทบาทที่พยายามผลักดันในเชิงที่จะ เป็นการทำงานให้รัฐวิสาหกิจมีลักษณะเป็นไปตามตรรกของทุน ซึ่งกล่าวถึงจุดนี้ เราจะพบว่า ความขัดแย้งระหว่างทุนและ แรงงานจะแปรรูปไปเป็นรัฐกับแรงงาน รูปธรรมที่ปรากฏให้เห็นก็คือ ภาวความขัดแย้งเรื่องค่าจ้าง จากผลการพิสูจน์อันนี้

ถ้ามันเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับแรงงานซึ่งดูเหมือนจะไม่ใช้ความขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงานก็จริง ถ้าเราใช้ Concept ของ Class Struggle เข้าไปจับจะเป็นไปได้หรือไม่ ถ้าเป็นไปได้ เราต้องไปดู Dynamism ของ Class Struggle ตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองมองกันอย่างไรบ้าง ทางออกที่ให้กับความขัดแย้งที่รัฐต่อแรงงาน ถ้าพูดจาก จุดของแรงงานแล้ว Dynamism อันแรกที่จะพูดถึงในเชิงทางออกก็คือ เรื่อง "Participation" ในความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งระหว่างรัฐกับแรงงานดำรงอยู่ในเรื่องของค่าจ้างและบทบาทที่เด่นของสหภาพแรงงานที่แสดงออกถึงรูป-ธรรมของความขัดแย้งระหว่างรัฐกับแรงงาน

ความหมายของ Class Struggle ในเรื่องของ Participation ก็คือ ความพยายามที่จะให้คนงานไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อแสดงบทบาทในโรงงาน ซึ่งอาจแสดงบทบาทได้ใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะแรก บทบาทในเชิงสหภาพแรงงาน ซึ่งเป็นสิทธิในการเรียกร้อง และการเพิกค่าจ้าง ลักษณะที่สองก็คือ บทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการ เช่น การจัดการในการวางแผนงาน การขยายงาน การเพิ่มผลผลิต ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นมารต่อบุเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้านหนึ่ง และเป็นการต่อสู้เพื่อคุณภาพชีวิตในการทำงานอีกด้านหนึ่ง ตัวอย่างที่แสดงออกถึง Participation อย่างง่าย ๆ เช่น ตัวอย่าง ของคณะกรรมการควบคุมงาน คณะกรรมการแรงงาน เพื่อการเพิ่มผล-ผลิต หรือ คณะกรรมการที่ปรึกษาาร่วมกันของคนงานกับนายจ้าง แต่ในตัวของ Participation นี้เอง มันมีการมอง จุดยืนหรือทัศนะ 2 ด้าน ก็คือ

1. ถ้ามองจากจุดยืนของฝ่ายทุน Participation เป็น พลวัตอันหนึ่งที่ทำให้ทุนสามารถจะยกระดับการ จัดการให้มีลักษณะสมเหตุสมผลขึ้น มันเป็นส่วนหนึ่งในขบวนการ Rationalize เพื่อทุนยกระดับขึ้นมาจะมีประสิทธิภาพใน การผลิตอย่างทันสมัยมากขึ้น ความคิดทันสมัยมากขึ้นจะช่วยทำให้บทบาทของการมีส่วนร่วมของคนงานเข้ามามีบทบาทด้วย โดยเฉพาะสิ่งนี้มักจะมาปรากฏในช่วงที่ฝ่ายทุนกำลังเจอวิกฤตการณ์ เช่น เมื่อทุนเข้าสู่ช่วงวิกฤตการณ์ ซึ่งตกต่ำ เผชิญ เป็นความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจำกัดของตลาด หรือการแบ่งปันที่เข้มงวด บทบาทที่เป็นหลักการเกี่ยวกับกรรม สิทธิส่วนบุคคลจะถูกแปรรูปไปหรือจะถูก ทำให้อ่อนตัวลงไป และหลักการแบบ Human Relation จะถูกยกขึ้นมา เพื่อ จะปรับปรุงและ Oc-Operate แรงงานเข้ามามีบทบาทในการช่วย Serve การดำรงอยู่ของทุนในแง่การผลิตผล

2. ถ้ามองจากจุดยืนของฝ่ายแรงงาน Participation จะเป็นการเพิ่มบทบาทของคนงานในการจัดการ ภายในโรงงานประจำวัน และเป็นการขยายบทบาทของสหภาพแรงงาน อย่างไรก็ตาม ด้วย Dynamism ของ Participa tion มันมาถึงข้อสำคัญ 3 ประเด็นด้วยกัน ก็คือ

1. **ข้อจำกัดในเชิงประชาธิปไตยทางอ้อม** หมายความว่า มันเป็นประชาธิปไตยในเชิงอาศัยฐานะตัว เตนของผู้มีหรือกรรมกรสหภาพแรงงานเป็นทางการเข้ามามีบทบาท แต่ไม่ใช่ประชาธิปไตยของ คนงานวงกว้างออกไป
2. **ข้อจำกัดในแง่ระดับผลึกคิมมาจากเบื้องบน** หมายถึงฝ่ายจัดการ
3. **ระบบราชการ** เช่น การตั้งคณะกรรมการไตรภาคี หรือคณะกรรมการทำงานระดับชาติ ก็คือ ขบวนการสร้างระบบราชการขึ้นมาเพื่อที่จะดึงเอาผู้นำสหภาพแรงงานเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้-ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการราชการ พอมาเจอข้อจำกัดเหล่านี้ เวลาลงไปดูในประวัติศาสตร์

Dynamism มันไม่ได้หยุดแค่นั้น มันคลี่คลายไปถึงในจุดของบทบาทที่เป็นคุณลักษณะของการต่อสู้ทางชนชั้นอันใหม่ นั่นคือ สิ่งที่เรียกว่า Worker Control ประสบการณ์นี้มีอยู่ในแถบยุโรป

รูปแบบนี้ขยายมายกระดับจิตสำนึกของแรงงานที่นำมาเพื่อจะแสดงออกในรูปแบบต่อไปนี้คือ

1. บทบาทของแรงงานในการริเริ่มตรวจสอบบุคคลบัญชีของโรงงาน
2. บทบาทในการยับยั้งการปิดงานเลิกจ้าง
3. การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งระบบการจัดการภายในโรงงานเอง
4. การเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมดัชนีราคาผู้บริโภค, ราคาสินค้า
5. การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการเงินการคลัง ทั้งในระดับชาติด้วย 6 บทบาทในการเข้าไปควบคุมปัญหาการลงทุนในระดับชาติ

รูปธรรมเหล่านี้ เมื่อเรามองย้อนลงไปประวัติศาสตร์ของ Class Struggle เราจะพบว่า Model แบบนี้เป็น Model ที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการทางสังคมในช่วงนั้น เช่น กบฏการเกิดปารีสคอมมูน ในปี 1871, การเกิดสหภาพแรงงานในรัสเซีย ปี 1905 หรือ 1917, การเกิดสหภาพแรงงานในอิตาลี ปี 1919-20 และ Model ล่าสุดนี้ปรากฏอีกครั้งหนึ่งอย่างใหม่ล่าสุดในภาพประสบการณ์ของสหภาพแรงงานเสรีโซลิดาริตี ในโปแลนด์ ปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยของแรงงานระดับล่าง มันได้ถูกขยายตัวอย่างกว้างขวาง และนั่นหมายถึงว่า Concept ในการสร้างประชาธิปไตยอย่างที่เป็นของแรงงาน จะมีความแตกต่างจาก Concept ในการสร้างประชาธิปไตยแบบ Participation ก็ในความหมายนี้ ถ้าตั้งข้อสรุปจากทางประวัติศาสตร์แล้วการริเริ่มจากเบื้องล่างเป็น Model ของการต่อต้านระบบราชการโดยตรง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มันแต่ในประเทศสังคมนิยมเองก็ยังมีปัญหาในแง่ที่ว่า เราไม่สามารถเรียก Model Self Management หรือ Worker Self Management ที่มีอยู่ในยูโกสลาเวีย หรือเช็กโกสโลวาเกีย ว่าเป็นรูปแบบของแรงงานประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะยังมีปัญหาเกี่ยวกับระบบราชการในประเทศสังคมนิยมดำรงอยู่

ที่นี้ พลวัตรทางทฤษฎีที่ดังออกมา มันแม้ประสบการณ์นี้มีอยู่ในยุโรปส่วน ๆ เลย แต่ต้องเอามาพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นคำตอบให้กับสังคมไทย เราแทบจะดูไม่ค่อยออกเลยว่า มันจะสามารถเอามาอธิบายได้อย่างไร นอกเสียจากว่า เราลองริเริ่มที่จะพิจารณาว่า บทบาทการต่อสู้ของสหภาพแรงงานในปัจจุบันมีข้อจำกัดอะไรบ้างแล้วจะรับกับประสบการณ์เหล่านี้ได้มากน้อยหรือไม่ ?

Model ที่จะให้คำตอบกับปัญหา Class Struggle ในรัฐวิสาหกิจต้องพิจารณาจากแง่จำกัด 2-3 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. ข้อจำกัดในด้านจิตสำนึกที่เป็นแบบราชการ ในหมู่พนักงานรัฐวิสาหกิจเอง เวลาไปสัมภาษณ์บรรดาผู้นำสหภาพแรงงานมักจะมีข้อจำกัดถึงสิ่งนี้ว่า การจะนิยามตัวเองว่าเป็น Worker คนหนึ่งจะไม่ผิด แต่จะนิยามในเชิงเป็นข้าราชการ ซึ่งสิ่งนี้เป็นตัวกีดขวางจิตสำนึกที่จะเข้าสู่บทบาทที่แท้จริง
2. ระบบการได้เข้าในรัฐวิสาหกิจ ระบบนี้มีสภาพอยู่จริงไม่ว่าจะเป็นระบบเส้นสาย ช่องทางในการได้เข้าถ้ามีสิ่งนี้มากเท่าไร ลักษณะการแตกกระจาย และไม่สามารถสมานฉันท์กันได้ของแรงงานก็จะเกิดขึ้น

เพราะแต่ละคนก็พยายามที่จะไต่เต้าเข้าไปสู่ระบบ บางทีคนที่จบปริญญาตรีอาจจะไม่สนใจงานสภาพแรงงาน และพร้อมที่จะเข้าไปมีบทบาทในกาทำงานมากกว่า สิ่งนี้มีผลกระทบต่อปัจจัยนี้

3. การขาดแคลนปัจจัยทางกฎหมาย หมายความว่า สภาพแรงงานที่ดีจะมีคุณภาพได้ต้องมีบทบาททางกฎหมาย เช่น นักทฤษฎีศาสตร์ นักนิติศาสตร์ หรือนักเศรษฐศาสตร์เข้ามา มีบทบาท ซึ่งไม่สามารถมีได้ ถ้าระบบการไต่เต้ายังคงดำรงอยู่
4. การแทรกแซงของรัฐ ในแง่ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐวิสาหกิจในตอนนี้มีลักษณะเป็นภาพฝาก หรือโรงงานแหล่งผลิตที่ล้มล้าง ไม่มีประสิทธิภาพ ถ้าสภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจไม่สามารถแก้ไขภาพหลงให้ชัดเจน ในความเป็นจริง ปัญหาของการไร้ประสิทธิภาพมันเกิดจากที่ไหน แล้วเกิดจากพนักงานโดยรวมหรือเปล่า

ข้อจำกัดเหล่านี้ ทำให้เวลาเรามานั่งคิดถึงทางออก มันค่อนข้างยากมาก แต่อย่างไรก็ตาม ทางออกที่พยายามเสนอออกมาเป็นรูปธรรม 13 ข้อนั้นก็ เป็นเพียงจินตนาการที่ได้จากประสบการณ์ของสภาพแรงงานเสรีโซลิดาริตี ซึ่งพยายามจินตนาการว่า เขาจะแก้ไขปัญหามาอย่างไรอย่างหนึ่ง และได้ประสบการณ์งานเขียนของคุณศุภชัย มานัสใหญ่ชัย ซึ่งพูดถึงทางออกไว้ในบทบาทรัฐวิสาหกิจ

ทางออกทั้ง 13 ข้อที่พยายามพูดถึง ข้อเด่น ๆ ก็คงจะมีแต่เพียงว่า ความพยายามที่จะพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต โดยทำให้คนงานที่อยู่ในโรงงาน หรือแผนงานต่าง ๆ เริ่มมีชีวิตชีวา ในกาทำงานมากขึ้น เริ่มที่จะตระหนักว่า เขาต้องทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นไปได้ สภาพแรงงานต้องพยายามมีบทบาทกระตุ้น และดึงการมีส่วนร่วมของคนงานจากแผนงานต่าง ๆ ให้มีมากขึ้น อาจเป็นรูปแบบของสภาคนงานก็ได้

ส่วนข้ออื่น ๆ ก็เป็นข้อที่เราเคยมีการกล่าวขวัญถึง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเลือกผู้บริหารซึ่งต้องเน้นคุณภาพ ความสามารถ ถ้าแนวโน้มของการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตในแง่ของการลดโครงการ หรือขายให้เอกชน ผลกระทบที่มีต่อการปลดคนงานออก หรือการเลิกจ้าง ทางแก้ก็คือ ควรจะมีการใช้วิธีคิดที่สร้างกาทำงาน แต่ไม่ลดค่าจ้าง หรือถ้ามีการปลดออก รัฐก็ควรหาทางออกให้กับคนงานโดยการหาที่ทำงานให้ใหม่ หรือข้อที่ 4 คือ เรื่องการปรับปรุงค่าจ้างให้เป็น หรือเหมาะสมกับประสิทธิภาพการผลิต หรือกาทำงาน การแบ่งโบนัส การให้สวัสดิการ ควรมุ่งเน้นให้กับพนักงานระดับล่าง การจัดโครงการประกันสังคมซึ่งรัฐวิสาหกิจน่าจะเข้ามา มีบทบาทในกาที่จะริเริ่มมันและให้ขยายตัวไปสู่ภาคเอกชน ประกันเรื่องการเสนอข่าวคราวที่เกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจในทางลบ ก็ควรจะมีการแก้ไขปรับปรุงให้สามารถมองปัญหาได้อย่างชัดเจน และการต่อต้านคอร์รัปชัน การยืนในสิ่งประชาธิปไตยของการจัดตั้งสภาพแรงงานเอง และกาที่จะสร้างสภาพแรงงานแบบใหม่ขึ้นมา เพื่อที่จะให้มีบทบาทในกาขึ้นไปกระตุ้นปลุกเร้าให้มีความมีส่วนร่วมของคนงานที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตในรัฐวิสาหกิจมันดีขึ้นมาได้

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอเหล่านี้ยังเป็นเพียงแต่ความคิด และเป็นข้อสรุปทางทฤษฎีมากกว่า คิดว่าท่านอื่น ๆ คงให้ความกระจ่าง และวิจจฉาเพิ่มเติมได้ ขอขอบคุณครับ

* หมายถึง ทางออกทั้ง 13 ข้อที่เสนอในเอกสาร "วิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจในปัจจุบัน" หน้า ค. 45-ค. 47

สุชีลา ตันชัยนันท์

ขอบคุณผู้เสนอทั้ง 3 ท่าน รู้สึกเป็นหัวข้อที่น่าสนใจมาก คุณวรรณก็ได้ให้อิมโพล์ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับแนวคิดในเรื่องนี้ ความจริงแล้วการริเริ่มตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นมาเป็นไปเพื่อรับใช้กลุ่มทางการเมือง ทางทหาร และทุนต่างชาติด้วยหรือเปล่า การคลี่คลายขยายตัวมาจนถึงปัจจุบันนี้ อ.วราวิทย์ได้กล่าวไปแล้ว มาถึงข้อเสนอของคุณสุรพลก็น่าสนใจในเรื่องการมองในทางทฤษฎี ในเรื่องทุนและแรงงาน ความขัดแย้งนี้มองเห็นได้ไม่ชัดเพราะมีรัฐเข้ามา ดิฉันจะไม่สรุปให้มากไปกว่านี้ก่อนที่ท่านจะมีความสับสน ก็อยากขอเรียนเชิญให้คุณไพฑูลย์ กฤษณาภิชาต ละคร

ไพฑูลย์ แก้วเพทาย (กรรมการสหภาพไฟฟ้านครหลวง)

จากเอกสารชิ้นนี้แบ่งเป็น 3 ภาค ภาคแรกว่าถึงเรื่องประวัติศาสตร์ การกำเนิดของรัฐวิสาหกิจ ภาคสองวิฤตการณ์ในปัจจุบัน ภาคสาม เป็นเรื่องของอนาคต มันว่าตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ในภาคแรก เรื่องประวัติศาสตร์ ผมคงไม่มีอะไรจะวิจารณ์มาก ที่จริงสิ่งที่ผมเตรียมมาในการวิจารณ์นั้น (ซึ่งมีเวลาน้อย) ก็จับเฉพาะที่ใกล้ตัวที่สุด คือ ในเรื่องวิฤตการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งผมจะพูดมากหน่อย ส่วนเรื่องทางออกในอนาคตเกี่ยวกับ Self Management ผมคิดว่า คงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนแต่จำเป็นต้องหาข้อยุติ และข้อสรุปที่มากกว่าการที่เราจะมานั่งคุยกันเพียงไม่กี่ชั่วโมง อย่างไรก็ตามแล้วแต่ ในเรื่องทางออกของขบวนการแรงงาน เช่น Self Management หรือ Worker Control เป็นทางออกหนึ่งเหมือนกันที่เราน่าจะถกเถียง ในเมืองไทยเรายังไม่มีและผู้บริหารบ้านเรายังไม่ยอมรับในเรื่องเหล่านี้ ในข้อเท็จจริงทางปฏิบัติ ไม่เหมือนกับประเทศยุโรปบางประเทศจะมีผู้แทนแรงงานเข้าไปกำหนดบทบาทในด้านนโยบายของบริษัทลงไปบริหาร แต่ของเราเป็นเรื่องที่เขายอมไม่ได้ เป็นเรื่องของการเสียดำเนินเรื่องของอำนาจ, ผลประโยชน์ ฯลฯ ผมคิดว่าคงพูดกันยาว ผมจะมาพูดในเรื่องที่ใกล้ตัวของผมมากที่สุด คือ เรื่องวิฤตการณ์ของรัฐวิสาหกิจในปัจจุบัน

เรื่องนี้เป็นการพูดต่อเนื่องมาจากการกำเนิดของรัฐวิสาหกิจในภาคแรก ซึ่งโยงมาเป็นการสร้างทุนโดยรัฐ ซึ่งลักษณะพูดถึงทุนโดยรัฐ มีการพูดถึงกรรมสิทธิ์ของรัฐ โยงมาสู่อภิสิทธิ์ชนในรัฐวิสาหกิจในช่วงแรกมีการพูดว่า ลักษณะทุนนิยมโดยรัฐ กรรมสิทธิ์ของรัฐไม่ใช่เป็นกรรมสิทธิ์ของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งสร้างอาณาจักร สร้างอภิสิทธิ์ชนในตัวของมันเองขึ้นมา ส่วนกรรมสิทธิ์ของประชาชนอย่างแท้จริงจะมีรูปแบบใดนั้น เรายังไม่ได้บอกไว้อย่างชัดเจน ผมคิดว่าเราไปหาตัวเองดีกว่ามันอยู่ในลังคมอะไรบ้าง

เกี่ยวกับเรื่องการไร้ประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามีคนมักจะโต้แย้งอยู่เป็นประจำว่า ตัวก่อความวุ่นวายคือ สหภาพแรงงาน นี่เป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพในการบริหารงาน และกรรมสิทธิ์ของรัฐ เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความล้มเหลว และด้วยประสิทธิภาพที่ต่ำมาในรัฐวิสาหกิจ เพราะฉะนั้น เราไม่ควรมองปลายเหตุ เราควรมองที่ต้นเหตุของการบริหารงาน

หัวข้อต่อไปที่ผมอยากจะชี้ให้คุณ มี 2 ประเด็นใหญ่ คือ 1. การจ่ายค่าจ้างสูงจริงหรือเปล่า ? 2. จำนวนคนเต็มงานจริงไหม และการลงทุนเกิดขึ้นด้วยความจำเป็นหรือไม่ ?

สำหรับเรื่อง การจ่ายค่าจ้างสูง ผมอยากจะย้ำว่า ถ้าเรามองว่าเป็นต้นเหตุของการขาดทุน มันค่อนข้างจะ

เป็นการสุกที่ง่ายเกินไป แต่ว่าเอกสารชิ้นนี้ก็ได้กล่าวไว้อย่างนี้ มีนักวิชาการเมจ่าได้เคยพูดถึงเศรษฐศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วนของการจ่ายประเภทเงินเดือนของรัฐวิสาหกิจค่อนข้างสูง ผมอยากจะมองในอีกมุมหนึ่งว่า ถ้าสมมติว่า รัฐวิสาหกิจเป็นของเอกชน เอกชนจะมองด้วยทัศนะของนายทุน เพราะฉะนั้น ปรัชญาของนายทุนก็คือ การสร้างกำไรสูงสุด (Profit Maximize) ก็คือ การลดรายจ่ายลง ประเด็นที่สำคัญคือ รายจ่ายประเภทเงินเดือน จึงไม่เป็นเรื่องแปลก ประหลาดอะไรที่ธุรกิจเอกชนทั้งหลายพยายามจะกดค่าจ้างลูกจ้างลง ที่ว่ารัฐวิสาหกิจมีค่าจ้างสูงจริงหรือเปล่า ในนี้มีบอกไว้ เปรียบเทียบอัตราเงินเดือนว่าสูงสุด-ต่ำสุดเป็นอย่างไร และยังบอกอีกว่า อาจมีพนักงานขับรถบางคนที่เงินเดือนตั้ง 7-8 พัน ผมมองอย่างนั้นเป็นการมองด้านเดียว ทำไมไม่มองว่า พนักงานคนนั้นทำงานมา 20-30 ปีแล้ว ถ้าคนนั้นจบปริญญา มา จบศิว มา เขาอาจมีเงินเดือน 3-4 หมื่นแล้ว ผมว่าไม่เป็นเรื่องแปลก ถ้าเอาโครงสร้างเงินเดือนขั้นต่ำของพนักงานระดับล่างของรัฐวิสาหกิจเทียบกับราชการ ของรัฐวิสาหกิจอาจสูงกว่านิดหน่อย ถ้าเทียบกับคนงานเอกชนที่สูงกว่านิดหน่อยเหมือนกัน ก็ต้องยอมรับ แต่ไม่ได้หมายความว่า คนงานหรือพนักงานชั้นผู้น้อยในรัฐวิสาหกิจจะอยู่ดีกินดีอย่างมหาศาล ว่ารวยมหาศาล มีรถทุกคน ส่งลูกไปเรียนเมืองนอกทุกคน เป็นเรื่องที่เราจะต้องทำลายมันลงหรือเปล่า มีข้าราชการหลายคนใจดีรัฐวิสาหกิจ แต่ผมว่าการที่รัฐวิสาหกิจมีอะไรที่คิดว่ามันเป็น เรื่องของการกระจายรายได้หรือเปล่า เราพอใจไหมกับการที่จะเอารายได้มากระจายสู่คนส่วนใหญ่แต่เงินส่วนใหญ่จะไปอยู่กับผู้บริหารเพียงไม่กี่คน ในสมัยก่อนมีสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงก่อน 2515 (สมัยก่อน-ประกาสยังอยู่) การไฟฟ้านครหลวงเป็นแหล่งผลประโยชน์ ผู้ใหญ่กินโบนัสถึง 12-18 เดือน แต่พนักงานชั้นชนกลางติดกันกลางทรายได้ 2 เดือน ใครกันครับที่แสวงหากอบโกยผลประโยชน์ ? ปัจจุบันนี้ พนักงานชั้นผู้น้อยที่เป็นคนงานชนกลางติดกันกลางทราย กลางแดดกลางฝน เป็นเสาพาดสายไฟฟ้า ทำ 2 ช.ม. ลงมาหักเดียวเดียว ผู้ใหญ่บอกว่าทุ่มเวลาไม่เต็มที่ ทำงานง้อข้อยเหลือเกิน ที่ผู้ใหญ่เอาขาดโค๊ะ แอบไปสูทสูทสูทไป ทุ่มเวลาหรือเปล่า ผมว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องคุยกันยาว คำพูดที่ว่า เดี๋ยวไปเค็มมาหัวพัน หลับ ๆ คืน ๆ หมิ่น ๆ คงไม่มีหรอก

สำหรับนักทาคณนังงาน ในเอกสารนี้รู้สึกสั้นมาก นักทาคณนังงานจะมีอยู่จริง แต่ว่าในนี้ไม่เขียนตัวเลขไว้ชัดเจนว่า มันสั้นอย่างไร มีตัวอย่างหนึ่งคือ เรื่อง ชลนภ. ในนี้มีบอกว่า ในช่วงเร่งด่วน (เช้า เย็นตอนโรงเรียนเลิก) รถทุกคันจะต้องออกเพื่อบริการประชาชน แต่ในช่วงนอกเวลาเร่งด่วน รถอาจจะไม่ได้วิ่งทุกคัน คนอาจจะว่างบางส่วนอีกพักผ่อนอยู่ ช่วงนี้อาจเกิดขึ้นจริง หรืออย่างการไฟฟ้านครหลวง เรามีคนต้องอยู่เวรเป็นประจำตลอด 24 ช.ม. ดูเหมือนกับเงา รอดูว่าที่ใหม่ไฟใหม่ หรือหม้อแปลงระเบิด แต่ว่าทำไมเราไม่มองในแง่ของการบริการประชาชน ผมอยากจะเสริมข้อมูลที่ผมอยู่ประสบการณ์ที่ผ่านมา กิจการเหล่านี้เป็นกิจการสาธารณูปโภค เราจะเน้นกำไรหรือเน้นบริการ เราต้องการให้เป็นของเอกชนไหม กวขของไฟฟ้าฯ ที่ขาดใหญ่ ที่คนไฟศาลเคยพูดที่ธรรมศาสตร์ บอกว่าสมัยก่อนเป็นของเอกชน ในช่วงที่มีการใช้ไฟฟ้ามกเอกชนก็ปั่นไฟ แต่ช่วงกลางวันคนใช้ไฟฟ้าน้อยก็ดับเลย จะเอาอย่างนั้นไหมครับ เพราะฉะนั้น มันเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องจ้างคนมาเพื่อที่จะสร้างบริการนี้ขึ้นมา นักทาคณนังงานไปสู่การลงทุนด้วย ถ้าเราต้องการบริการที่ดีจำเป็นต้องมีการลงทุน แต่อะไรที่ลงทุนเกินตัว จะต้องชี้ให้ชัด เราต้องการไฟฟ้าทุกหมู่บ้านไหม ถ้าต้องการก็ต้องลงทุน นักทาคณนังงานว่า ลงทุนมาก ๆ ก่อให้เกิดผลตอบแทนต่ำ อันนี้เป็นเรื่องที่ถูกติดตามทฤษฎีการวิเคราะห์งบกำไรขาดทุน ผมจำได้ว่าการล้มเลิกเศรษฐศาสตร์ครั้งหลังเคยพูดถึงว่ารัฐวิสาหกิจหลายแห่งมีผลตอบแทนลงทุนต่ำ การให้ทุนไม่มีประสิทธิภาพ มองในแง่ทฤษฎีการบัญชี เศรษฐศาสตร์ ก็ใช่ แต่ทำไมเราไม่มองในแง่การบริการสาธารณูปโภค ถ้าสาธารณูปโภคเป็นของบริษัทเอกชน แม่เอน เขาต้องสร้างกำไรสูงสุดเพราะเป็นปรัชญาของเขา ทางใดที่จะรั่วไหล ทางใดที่จะสูญเสียก็จะตัดไม่ไหม้ เน้นเป็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เรื่องสาธารณูปโภคเป็นเรื่องผลประโยชน์ของประชาชน รัฐวิสาหกิจใด

บริหารงานแล้วขาดทุนก็เป็น เรื่องที่รัฐบาลหรือประชาชนจะต้องช่วยกันแก้ว่าบริหารงานล้มเหลวตรงไหน แต่อย่าโยนไปว่า เพราะสหภาพฯ เรียกร้องเงินเดือนสูง ๆ เป็นต้นเคอของการขาดทุน ผมว่าเป็นข้อสรุปที่ค่อนข้างจะกำลางกัน

แล คิลกวิทยารัตน์

ผมคิดว่าบรรยากาศในขณะนั้น สะท้อนภาพความเป็นไปของทั้งรัฐวิสาหกิจ และสหภาพฯ ในรัฐวิสาหกิจเป็นอย่างดี คือ **หงอยไปหมด** ผมคิดว่า Paper ที่เสนอนี้สมมติ ไม่รู้จะวิจารณ์อย่างไร คือ มีคนเขียน 3 คน บางส่วนจุดยืนอาจขัดกันนิด ๆ อยางไรก็ตาม Paper นี้ เป็นความพยายามที่จะแสดงความเป็นไปของสถานภาพรัฐวิสาหกิจ และผู้เกี่ยวข้อง ในรัฐวิสาหกิจ ว่าขณะนี้เป็นอยางไร เรื่องการวิเคราะห์รัฐวิสาหกิจไม่ใช่เรื่องใหม่ เพียงแต่ว่าวิธีการวิเคราะห์ก็แตกต่างกันไป ที่พูดกันมาก และข้อสรุปลงท้ายคือ ในท้ายที่สุดก็ควรจะขายมันเสีย แนวทางการวิเคราะห์ที่บริหารรัฐวิสาหกิจอันหนึ่ง ที่ใช้มากคือ **แนวทางการบริหารธุรกิจ** และ **แนวทางการศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์ด้วย** ๆ

การศึกษาในแง่ของการบริหาร มักจะคิดว่า ภายใต้โครงสร้างของรัฐวิสาหกิจจะมีปัญหาอยู่ที่ไหนบางมักจะสรุปลงเอยกันว่า มันเป็นระบบราชการ มันอยู่ย่ำใหญ่โต ดัดลึนอะไรซ้ำ ไม่ทันสมัย ในแง่เศรษฐศาสตร์ก็พยายามศึกษาในเชิงว่า ที่ลงทุนไปได้คุ้มไหม ความจริงแล้วไม่ใช่ขาดทุนแล้วจะต้องขาย เศรษฐศาสตร์มองว่า ถ้าไรไม่เหมือนอื่นก็ขายได้ แล้วไม่ต้องถึงขาดทุน และแนวโน้มการสัมมนาที่ธรรมศาสตร์คราวที่แล้วก็ลงเอยแบบนี้ ที่สรุปมา 2 แนวที่พูดถึง มักจะมองในแง่ค่อนข้างหยุตติง คือไม่มองกระแสการเปลี่ยนแปลงของรัฐวิสาหกิจว่ามีเหตุหมักหมมกันมาอยางไร เป็นการวิเคราะห์รัฐวิสาหกิจแบบลูกไม่มีพ่อ คือ ขาดตอนไปเลย ในท้ายที่สุดเราเอาภาพสมมุติแบบของรัฐวิสาหกิจฝรั่งมาวาง แล้วเอาของไทยไปเทียบ แล้วบอกว่าเราขาดทุนไหน ผมคิดว่าแนวการมองในการเสนอ (Paper) นี้ค่อนข้างดีในแง่มองความเป็นมา และปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงนี้มาถึงในช่วงระยะหนึ่งมีอะไรเกิดขึ้น และพูดวิฤตการณ์ เป็นข้อได้เปรียบอยางหนึ่ง ถ้าบอกว่าการนำเสนอสักดเชน จะทำให้เราได้คำตอบหลายอยางด้วยกัน

อยางที่คนใหญ่ลยุตไป บทความนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. **ความเป็นมาของรัฐวิสาหกิจ** 2. **วิเคราะห์วิฤตการณ์** 3. **ขยายขอบเขตของเสนอวางออก** การเสนอแบบนี้มันดีในแง่เป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เสนออยากวิจารณ์ ก็คือ ในส่วนแรก ถ้าพูดกันอย่างไม่เกรงใจก็ว่า มันให้ภาพรวมเห็นชัด แต่ไม่ค่อยมีอะไรใหม่ เพราะงานแบบนี้ทำกันมาหลายคน อ.รังสรรค์เขียนในเอกสารธรรมศาสตร์ในเรื่องกำเนิดการหันมาแบบทุนนิยม ในแง่วิฤตการณ์โครงสร้าง อ.สุธี อ.ฉัตรทิพย์ก็เขียนมาแล้ว ในส่วนนี้จะไม่มีแง่ของการเป็น Introduction ถ้าเป็น Introduction ควรจะสั้นกว่านี้

ส่วนที่สอง **วิเคราะห์วิฤตการณ์** ผมคงไม่พูดอะไรมาก ข้อดีของส่วนนี้ก็คือส่วนที่คนใหญ่ลยุตไปบ้าง แต่ผมถึงคนใหญ่ลยุตแล้ว ผมก็งง ๆ ว่า จริง ๆ แล้วคนใหญ่ลยุตเข้าใจข้อความที่เขียนไว้หรือเปล่า ข้อความในนี้มีพยายามชี้ให้เห็นว่า ข้อโจมตีที่ว่า รัฐวิสาหกิจกินเงินเดือนมากไม่จริง เพราะว่า มันมีความแตกต่างที่มากระหว่างคนได้เงินสูงกับคนได้เงินเดือนต่ำ แล้วคนเงินเดือนต่ำมีมาก เพราะฉะนั้นถ้าจะบอกว่า รัฐวิสาหกิจกินเงินเดือนสูงโดยดูเงินเดือนเฉลี่ยมันเป็นภาพที่ผิด เนื่องจากจริง ๆ แล้วเงินเดือนส่วนใหญ่ไปตกอยู่ในมือผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ เพราะฉะนั้นรัฐวิสาหกิจมีความขัดแย้งกันภายในระหว่างผู้บริหารกับผู้ที่เป็นลูกจ้างธรรมดา แล้วตรงนี้เองผมคิดว่าสำคัญ ถ้าเรามองกันจริง ๆ ว่า ในสถานภาพนี้ซึ่งคุณสุรพล บอกว่า รัฐวิสาหกิจมันแปลก มีลูกจ้างแต่ไม่มีนายทุน นายทุนหายไปไหน ผมคิดว่าผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้ต้องพยายามช่วยกันตามหานายทุนในรัฐวิสาหกิจ ผมเคยได้ยิน นายกสมาคมจัดการงานบุคคลในรัฐวิสาหกิจ ให้สัมภาษณ์สถานีวิทยุแห่ง

ประเทศไทย บอกว่าผมไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้รัฐวิสาหกิจมีสภาพแรงงาน เพราะสภาพแรงงานเป็นเรื่องของการต่อ
รองกับนายทุน รัฐวิสาหกิจไม่มีนายทุน เพราะฉะนั้นไม่ควรจะมีสภาพแรงงาน ถ้าเป็นอย่างนี้จริงคุณไม่สามารถหนายทุนใน
รัฐวิสาหกิจได้ คุณก็อ้างไม่ค่อยได้เต็มปากว่า คุณกำลังจะต่อสู้กับอะไร นายทุนอยู่ไหน อาจจะต้องออกประกาศหานายทุน
รัฐวิสาหกิจ ผมอยากตั้งข้อสังเกตในแง่การวิเคราะห์วิกฤตการณ์ ผมไม่แน่ใจว่า ผมพูดแค่ไหน ผมอาจสัมผัสได้ คือใน
ตอนต้นของการวิเคราะห์มองว่า การตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นมาเป็นกระบวนการสร้างทุนอย่างหนึ่งที่เราเรียกว่า ทุนนิยมทุนนาง
ตรงนี้มีรั้ววิจางแต่ยังไม่วิจางเพราะจะทำให้สับสน ถ้าสมมติว่ารัฐวิสาหกิจเป็นเครื่องมือสร้างหรือสะสมทุนนิยมทุนนาง
ขึ้นมา คำถามคือ **สะสมด้วยอะไร สะสมด้วยรายได้ของผู้คนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับรัฐวิสาหกิจนี้**

แต่รายได้ของคนที่เกี่ยวข้องกับรัฐวิสาหกิจจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องออกมาจากกำไร ถ้ามันออกมาจากเบี้ยประชุม
โบนัส (หลายแห่งจ่ายก่อนแล้วมาคว่ำกำไรหรือขาดทุน) ถ้าไม่ออกมาในแง่ของกำไร คำถามก็คือ คอร์รัปชันเป็นเรื่อง
ประหลาดใหม่สำหรับรัฐวิสาหกิจ มีเอาใจไม่ใช่เรื่องประหลาด แต่มันช่วยสร้างความมั่งคั่งให้กับบุคคลที่อยู่ในแวดวงรัฐวิสาห
กิจ อย่างที่บอกว่าเป็นการตอบแทนตำแหน่งทางการเมือง แล้วบุคคลเหล่านั้น ในท้ายที่สุด ก็สร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาได้ เรา
จึงบอกว่า นายทุนพวกนี้รวยขึ้นมาหรือสะสมทุนได้จากการเข้าไปข้องแวะกับระบบรัฐวิสาหกิจ ไม่เชื่อถาม อ. ไกรศักดิ์ เมื่อ
เป็นอย่างนี้ สิ่งที่ผมสงสัยก็คือ อ. วรวิทย์ วิเคราะห์ว่า วิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจเกิดขึ้นจากอะไรหลาย ๆ อย่าง อย่างที่
พวกนักบริหารบอก เช่น ความอึดอัด ความล่าช้า การรวมศูนย์ของรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ คำถามก็คือว่า สิ่งเหล่านี้เพิ่งเกิดขึ้น
หรือ ถ้ามันเกิดขึ้นมาแล้ว ทำไมเราเพิ่งบอกว่า มันเป็นวิกฤตการณ์ตอนนี้ ที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือสิ่งเหล่านี้มีคึกคักหรือ เวลา
เราเอาคำว่า **คอร์รัปชัน** เข้าไปจับ ผมคิดว่ามันต้องดูเนื้อเรื่อง (Context) ลองคิดดูสมัยก่อนเวลาที่เราให้คนไปตรวจ
เมือง มีรายได้อะไรหลายอย่าง ถ้าเอาพฤติกรรมอย่างนั้นมาใส่ในเนื้อเรื่องปัจจุบัน เราจะบอกว่า บรรดาเจ้าเมือง
เหล่านั้น คอร์รัปชันหมด แต่มันใช้กันไม่ได้มองในแง่หนึ่ง รัฐวิสาหกิจเป็นเครื่องมือสะสมทุน การฉ้อฉลผลประโยชน์ใด ๆ
จากรัฐวิสาหกิจเป็นเรื่องชอบธรรม เป็นกระบวนการสะสมทุนอย่างหนึ่ง เราจะมาใช้ข้อโต้แย้งว่า รัฐวิสาหกิจมีปัญหาก
ว้มนี่เพราะมีการฉ้อฉล แต่มันคอร์รัปชันมาตั้งแต่ต้นแล้ว และการคอร์รัปชันเป็นเรื่องของกระบวนการสะสมทุน นั่นแหละที่จะระ
ถาม สิ่งที่เป็นอย่างเดียวกับคอร์รัปชันสมัยหนึ่ง ไม่เรียกว่าคอร์รัปชัน มาถึงสมัยนี้จึงเรียกว่า คอร์รัปชัน มันเกิดอะไรขึ้น ทำ
ไม่ว่าความคิดที่เจาะเอาแก่นที่เจาะเอาแก่นนี้เข้าไปจับจึงเกิดขึ้นได้ ผมคิดว่าตรงนี้สำคัญ

ที่เจาะพูดอีกอันหนึ่งคือ เวลาเราพูดถึงวิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจ เราควรต้องมองกลับไปดูวิกฤตการณ์ของแรง
งาน Paper นี้พยายามบอกว่า ทุน พยายามจะแทรกเข้าไปในรัฐวิสาหกิจ กบฏการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจริง ๆ ก็คือ การ
ขายรัฐวิสาหกิจ นี่เป็นกระบวนการแทรกเข้าไปของทุนเอกชนที่จะไปครอบงำกิจการรัฐวิสาหกิจ คำถามก็คือว่า ในสภาพ
การณ์อย่างนี้ เกิดอะไรขึ้นกับรัฐ ข้อที่ผมอยากทดลองเสนอบ้าง ก็คือ ถ้าถามจริง ๆ ว่า รัฐวิสาหกิจสร้างความชอบธรรม
หาเหตุผลของการดำรงอยู่ของตนได้อย่างไร นักวิชาการรัฐวิสาหกิจอาจจะบอกได้ละเอียดมากกว่า ส่วนมากไม่จริง เช่น
รัฐวิสาหกิจเกิดจากการพยายามทำอะไรใหญ่ ๆ โต ซึ่งเอกชนไม่ทำกัน, รัฐวิสาหกิจเป็นกิจการที่เกี่ยวกับความมั่นคงไม่มี
ใครจะลงทุน, รัฐวิสาหกิจเป็นการให้บริการสาธารณูปโภค หรือสวัสดิการสังคมแก่ผู้คนที่มีส่วนร่วมเช่น ประปา ไฟฟ้า
ซึ่งไม่หวังกำไร ถ้าถามว่า ทำไมถึงเป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐบาลอาจจะบอกว่า นี่เป็นข้อพิสูจน์ว่ารัฐบาล หรือรัฐมันเป็นกลาง
รัฐบาลให้ความช่วยเหลือกับผู้ยากไร้ เงินที่จะมีเข้าไปในการบริหารรัฐวิสาหกิจเหล่านี้มาจากไหน ก็มาจากส่วนเกินทาง
เศรษฐกิจ มาจากความสำเร็จในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่ารัฐประสบความสำเร็จในการ
ประกอบกิจการทางเศรษฐกิจไม่เกิดวิกฤตในเศรษฐกิจ ส่วนเกินตรงนี้มีมากเพื่อให้รัฐได้สร้างความชอบธรรมให้กับการ
ดำรงอยู่กับข้ออ้างการเป็นกลาง หรือ การไม่อยู่ข้างนายทุนของตัวเองได้มาก ถ้าเศรษฐกิจประสบความสำเร็จส่วนเกิน

มันเหือดแห้ง รัฐต้องรายจ่ายประเภทสาธารณูปโภค กระบวนการสร้างความชอบธรรมให้กับการดำรงอยู่ของรัฐจะถูก กระทบหรือไม่ ผมว่ามันเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะยึดกันออกมาพูด

ในประเด็นอื่น ที่ อ.วรวีทย์บอกว่า รัฐวิสาหกิจมีแนวโน้มของอัตรากำไรลดต่ำลง ผมว่าถ้าใช้สูตรของมาร์กซ์ ก็คงชัด คือ **อัตรากำไร/ทุนคงที่ ทุนผันแปร** การพยายามลงทุนมากขึ้น แต่เอนตัวหารคือ **ทุนต้องขยายขึ้น** ถ้ากำไรโตไม่ทัน อัตรากำไรมันก็ลดลง อ.วรวีทย์พยายามจะบอกว่าในด้านหนึ่ง การลงทุนผันขยายมากขึ้น อีกด้านหนึ่งถ้าหากมันเป็น Capital Intensive (ผมไม่แน่ใจตรงนี้) หมายความว่าถ้าใช้เครื่องจักรเครื่องมือมาก แล้วจะล้าหลัง ผมคิดว่ามันไม่จำเป็นจริงหรือเปล่าที่รัฐวิสาหกิจลงทุนหนักไปทางเครื่องจักรเครื่องมือ ไม่ใช่หนักไปทางแรงงาน ผมไม่ค่อยแน่ใจ

วรวีทย์ เจริญเลิศ

ผมขอตอบ อ.แล 2 ข้อด้วยกันคือ อ.แลบอกว่า แล้วเราจะหานายทุนได้จากที่ไหนในรัฐวิสาหกิจ มันยากที่จะตอบ ผมก็พยายามจะหาให้ได้ ผมคิดว่า ประเด็นอาจจะไม่ได้อยู่ที่ว่าเราต้องหานายทุนได้ที่ไหน เพราะทุนแยกออกมาเป็น 2 ด้านภายในเอกภาพเดียวกัน คือ งานในด้านความเป็นเจ้าของ หรือ Capital Property ซึ่งพบมีการสถาปนากกรรมสิทธิ์ของรัฐขึ้น ทุนในด้านนี้ถ้าเสียถูกทำให้เบลอ และมักจะนำมาสู่ข้อสรุปง่าย ๆ ว่า **ไม่มีนายทุนในรัฐวิสาหกิจ** แต่จริง ๆ แล้ว ถ้าเราพิจารณา Capital ในด้านที่เป็น Function มันยังมีอยู่ สิ่งที่จะต้องการจะบอกก็คือว่า การสถาปนากกรรมสิทธิ์ของรัฐขึ้นมาได้สร้างภาพลวงตาว่า ทุนได้ถูกทำลายไปแล้ว แต่จริง ๆ ตรรกของทุน (Capital Function) มันยังอยู่ เพราะฉะนั้นความขัดแย้งมันสามารถเกิดขึ้นได้

ในประเด็นที่สองผมได้พยายามวิเคราะห์วิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจ โดยจับปัญหาการสะสมทุนตามแนวขยาย ปัญหาโครงสร้างที่มีลักษณะการรวมศูนย์สูง และปัญหาภาวะหนี้สิน มาวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กันแบบเคลื่อนไหว แต่ไม่ได้จับประเด็นการคอรัปชั่นมาเป็นกรณีวิเคราะห์หลัก เพราะจริง ๆ มันมีอยู่ตลอดมา เพียงแต่ว่าวิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้มันเป็นเพราะมันเกิดจากการมาบรรจบกันของสาเหตุต่าง ๆ ที่ทับถมกันมายาวนานยากก่อให้เกิดลักษณะที่ต้องมีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อสร้างทุนสมัยใหม่ขึ้นมาภายในประเทศ เพราะทุนเก่ามันขาดประสิทธิภาพ

เกี่ยวกับปัญหาแนวโน้มของอัตรากำไรลดลง ผมว่าไม่ใช่เป็นปัญหาของการนำ Capital Intensive มาใช้ แต่เป็นปัญหาของการสะสมทุนตามแนวขยายซึ่งใช้วิธีการทุ่มทุนและแรงงานเข้าไปพร้อม ๆ กัน แทนที่จะใช้ทุนกับแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ ก็เลยเกิดปัญหาแนวโน้มของอัตรากำไรลดลง

สุรพล อธิธรรมรัตน์

ผมมีประเด็นต่อจาก อ.วรวีทย์ ซึ่งต่อจาก อ.แล เรื่องการวิเคราะห์รัฐวิสาหกิจ ถ้าเราวิเคราะห์กรอบในการนำเสนอในเชิงว่า การก่อตั้งรัฐวิสาหกิจเป็นไปเพื่อทุนนิยมทุนเองแล้ว การวิพากษ์ว่ารัฐวิสาหกิจมันไร้ประสิทธิภาพหรือมีปัญหาคอรัปชั่น ก็ไม่จำเป็นอย่างที่ อ.แลว่า แต่ขอมาสมัยหนึ่งประเด็นเรื่อง คอรัปชั่น และประสิทธิภาพมันเกิดขึ้นและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลาย อ.แล ดึงประเด็นมานิดหนึ่งซึ่งพูดว่า กลุ่มทุนซึ่งเป็น Concept ใหม่ และต่างไปจากทุนนิยมทุนเองเริ่มเข้ามาและพยายามเสนอทิวทัศน์นี้ ผมพยายาม Clear ภาพตรงนี้ให้ชัด เพื่อที่เราเข้าใจให้ได้ว่าเราใช้เศรษฐศาสตร์การเมืองเข้าไปจับว่า การเกิดรัฐวิสาหกิจ ดูเหมือนว่ามี**ตรรกของทุนอยู่** แต่เป็นไปได้อย่างไรในเมื่อรัฐวิสาหกิจที่เกิดขึ้นไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสะสมกำไรสูงสุด เมื่อไม่มีสิ่งนี้ ทำให้ภาพเบลอไปว่า แล่งนี้จะมี **ตรรก**

ของทุน ดำรงอยู่หรือเปล่า ถ้าเราลงไปความดูประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เราจะพบว่าลักษณะ Unique ชัดเจนของรัฐวิสาหกิจเกิดขึ้นบน **ลัทธิชาตินิยม** มันเริ่มสร้างหน่ออ่อนของทุนนิยมตนเอง ในช่วงของจอมพล ป. แต่ต่อมาช่วงจอมพล สฤษดิ์ ลักษณะทุนนิยมตนเองเริ่มเปลี่ยนไปในแง่ที่ว่า การก่อรูปของรัฐวิสาหกิจในยุคนี้เริ่ม Serve หรือเป็นส่วนหนึ่งของ **ตรวจของทุน** มากขึ้น หมายความว่า เป้าหมายของการสร้างรัฐวิสาหกิจไม่ใช่เพื่อ**อุดมการณ์ชาตินิยม** หรือผลพลอยได้คือสร้าง**ทุนนิยมตนเอง** แต่อีก Function หนึ่งของมันก็คือ การพยายามเป็นจุดทางสังคมนิยมสร้างฐานทางสังคม (Infrastructure) เพื่อรองรับการขยายตัวของทุนนิยม ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ นี่คือประเด็นหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง รัฐวิสาหกิจไม่ได้เกิดขึ้นบนฐานของทุนนิยม ที่นายทุนจะสามารถเข้ามามีส่วนในการสร้าง Infrastructure และสามารถขยายตัวได้ในแบบยุโรป แต่รัฐมีบทบาทแทน ทำให้พลังวัตรของตรรกของทุนเต็มไปด้วย ความสับสน สับสนในความหมายที่ว่า แท้จริงจะสะสมกำไรให้ได้มากที่สุด กลับไป Serve โครงสร้าง Infra-structure เพื่อจะ Serve กับทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุน การลงทุนแบบที่ทุนนิยม และการหมุนรอบของทุนเข้ามา

อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างทุนนิยมแบบไทยมีลักษณะพึ่งพาในระยะแรก ๆ บรรษัทข้ามชาติที่เข้ามาในประเทศไทยจึงไม่ยอมไปลงทุนใน Infra-structure พอมาสู่การวิเคราะห์ในสิ่งนี้ มันทำให้**ระบบราชการ** และ **ตรวจของทุนที่ล่าช้า** ดำรงอยู่ควบคู่กันไปของรัฐวิสาหกิจ ด้านหนึ่งมีภาพราชการ อีกด้านหนึ่งพยายาม serve ระบบทุนนิยมโดยรวม โดยยอมเป็นตัวชูชานัดตัวมันเองไปเรื่อย ๆ ลักษณะธาตุเสถียรภายใน 2 อันนี้ มันเริ่มด้วยประสิทธิภาพ เพราะอุดมการณ์ระบบราชการขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับกลุ่มทุนสมัยใหม่ที่พยายามจะเติบโตขึ้นมาเป็นฐานที่ทำให้กลุ่มทุนแบบไทยเข้ามาเสนอทางออกในแง่ของ Privatization ในจุดนี้

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

อ้างอิงถึงปัญหาความของเดิมแล้ว ขอ comment สั้นหน่อย

ยินดีที่**คุณสุรพล**ได้พูดให้ชัดขึ้นมา ในบทบาทของรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับทุนเอกชน นั้นสำคัญ ถ้าเราฟังวิธีเสนอตั้งแต่แรกมันเหมือนกับเป็นอีกส่วนหนึ่งที่แตกต่างกัน ผมคิดว่า Chaitip's School ค่อนข้างมากในแง่นี้ โดยเฉพาะวิทยานิพนธ์ ของสังคีต พิริยะรังสรรค์ แต่คุณ Make it Clear แล้ว ผมจะได้ไม่ต้องวิจารณ์ประเด็นนี้ ผม Clear ในแง่ที่ว่ารัฐวิสาหกิจ มีความสัมพันธ์กับทุนเอกชน มันสนับสนุนต่อกันและกัน รัฐกลายเป็นส่วนที่สร้าง Infra-structure ได้แก่การเติบโตของ Private Sector และในเวลาเดียวกัน ผลประโยชน์ของบุคคลในรัฐที่เข้าไปช่วยสร้าง infra-structure ก็ได้จากเอกชนมากด้วย ในด้านหุ้นส่วน, ใต้โต๊ะ ผมรู้ดี

อีกอย่างที่คุณรณมาเสนอมา ต้องเข้าใจว่า เวลานั้นนายทหารเข้าไปมีธุรกิจพวกนี้แล้ว โดยบังเอิญทำรัฐประหารได้อำนาจขึ้นมา ส่วนใหญ่เขาไม่ได้ทำธุรกิจเอง ไม่มีหุ้น ถ้ามีหุ้นอยู่ในบริษัทที่ควบคุมดูแลก็ต้องได้โดยถ่ายทอดมาถึงเรา แต่ไม่เห็นได้สักชนิดหนึ่งเลย มันไม่ใช่ชัดเจนอย่างนั้น ส่วนใหญ่ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือทุนเป็นคนจีน เอาชื่อนายฉิม, นายเผ่า ใส่เข้าไปแล้วใช้ชื่อถือหุ้นนี้เชื่อมโยงกับรัฐวิสาหกิจ พอพวกนี้ถกกระป๋องไป ก็เอาชื่อ นายประภาส หรือ สฤษดิ์ ใส่เข้าไป มันเป็นส่วนองที่มากกว่า เพราะฉะนั้น การสะสมทุนแบบทุนตนเอง มันค่อนข้างหายากมาก ไม่มีความละเอียดอ่อนมันถึงไม่ค่อยयरกันเท่าไร สุจิน โสภกานิชไม่ได้ นี่เป็นประเด็นสำคัญ

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญของคุณว่า รัฐวิสาหกิจในสายตาของพวกคุณมันตายตัว เหมือนข้าราชการมาบริหาร มันไม่ใช่อย่างนั้น คุณดู ปตท., IFCT, การบินไทย คุณหานายทุนได้จากพวกนี้ การบริหารเป็น Professional มาก

ถ้าคุณไปอ่าน Concept ความแตกต่างระหว่าง Bureaucratic Capitalism กับ State Capitalism
นี่คือความแตกต่าง

อย่าลืมว่า ปัจจุบันมีรัฐวิสาหกิจไม่ได้ลดลง แต่เพิ่มขึ้น มีการเพิ่มทุนของรัฐเข้าไปในบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์
เกือบ 40 บริษัทและเข้าไปควบคุมเกือบ 90 % ใน 40 บริษัทนั้น การตัดสินใจมีระบบมาก ไม่ใช่ระบบอย่างที่คุณคิดว่า
รัฐวิสาหกิจเป็นแบบสมัยใหม่ ต้องดู Dynamic ของมันด้วย แค่นี้ครับ

วังสรวรค์ อณะพรพันธุ์

ผมมีหลายประเด็นอยากจะพูดประเด็นแรก คือ พื้นฐานของนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ประเด็นที่สอง คือ
ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเติบโตของรัฐวิสาหกิจ ประเด็นที่สาม ผมอยากตั้งคำถามว่า กระบวนการที่ อ.วราวุธเรียกว่า
Privatization มันเพิ่งเกิดขึ้นขณะไหนหรืออย่างไร ?

ประเด็นแรก ผมคิดว่าคุณรวมมาพูดไม่ชัดเจนเท่าไรว่า อะไรคือพื้นฐานของนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม
หลังปี 2475 เท่าที่ผมประมวลได้ คงมีการตีความประเด็นนี้อยู่ 2 แนวทางใหญ่ ๆ แนวทางหนึ่งก็คือ กลุ่มชนชั้นปกครอง
ใหม่ คือ คณะราษฎร หลังปี 2475 หรือผู้นำทหารหลังการรัฐประหาร ปี 2490 เป็นคนที่มีความรักชาติอย่างเหลือเกิน
ต้องการขจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ ด้วยเหตุนี้ จึงได้นำเสนอนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม พื้นฐานของ
นโยบายนี้คือข้อสมมติ ซึ่งจะจริงหรือไม่ นั่นคือว่า ระบบเศรษฐกิจไทยถูกครอบงำ โดยชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีน
และชาวยุโรปตะวันตก ในการขจัดอิทธิพลนี้ ถ้าหากปล่อยให้พ่อค้านายทุนไทยทำการแข่งขันจะไม่สามารถแข่งขันได้ ดังนั้น
รัฐต้องเข้าไปมีบทบาทโดยตรงด้วยการตั้งรัฐวิสาหกิจ นี่เป็น**การตีความในแนวหนึ่ง**

อีกแนวหนึ่งมีอยู่ว่า เหตุที่จริงนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมมันไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นมาเพราะเหตุว่า ชนชั้นปกครอง
ใหม่มีความเห็นแก่สังคมนะ เศรษฐกิจไทยโดยส่วนรวม แต่เป็นเพียงนโยบายบังหน้าสำหรับการสร้างฐานอำนาจทาง
เศรษฐกิจของชนชั้นปกครองใหม่ เพราะคณะราษฎรหลังปี 2475 หรือผู้นำฝ่ายทหารหลังปี 2490 ถึงแม้ยึดคุณอำนาจรัฐได้
แต่ขาดฐานอำนาจทางเศรษฐกิจที่จะรองรับ และที่จะหล่อเลี้ยงการเติบโตของทุนอำนาจในทางการเมือง ผมค่อนข้างเอน
เอียงไปที่การตีความในแนวหลัง ในการคุยหลายครั้งกับ อ.ฉัตรทิพย์ ออกมาท่านเองเชื่อว่า ในช่วงแรกอย่างน้อยก่อนปี
2487 ความบริสุทธิ์ใจของสมาชิกในคณะราษฎรที่จะขจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติมันมีอยู่ แต่ว่าตลอดกระบวนการ
ตั้งแต่ปี 2475-2500 นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมเป็นนโยบายที่มีเพื่อใช้สร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของชนชั้น
ปกครองใหม่

ถ้าเราไม่ตีความเข้มแล้ว เราจะอธิบายได้อย่างไรว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ **คุณมา บุญฤดี** เป็นผู้จั
การบริษัทข้าวไทย เพื่อขจัดอิทธิพลของพ่อค้าชาวจีน

เราจะอธิบายได้อย่างไรว่า คณะราษฎรฝ่ายปีกซ้ายอาศัยคุณฉัตรทิพย์ ล้ำชา เป็นผู้จัดการของธุรกิจต่าง ๆ ของ
คณะราษฎร มันคือตัวอย่างเยาะเย้ยไปหมด

ยิ่งหลังปี 2490 ตัวอย่างก็ยิ่งชัดเจนขึ้น กรณีของคุณเลื่อน บัวสุวรรณ ที่ตั้งบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น
มาเป็นเครื่องมือในการดึงเอาเงินทุนไปหล่อเลี้ยงฐานอำนาจกลุ่มขอยราชครู เป็นภาววิสัยซึ่งมีคนศึกษามากพอสมควร และมี
ตัวเลขเป็นหลักเป็นฐานที่จะเอามาอ้างอิงได้ นี่เป็น**ประเด็นหนึ่ง**

ประเด็นที่สอง ผมคิดว่าเป็นการถูกต้องถ้าจะบอกว่า รัฐวิสาหกิจเติบโตขึ้นมาภายใต้เศรษฐกิจแบบชาตินิยม ผมคิดว่ามีเหตุการณ์อยู่ 2 อัน ซึ่งจำเป็นต้องพูดถึงการเติบโตของรัฐวิสาหกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังปี 2490 ก่อนปี 2490 การเติบโตของรัฐวิสาหกิจถึงจะมีอยู่ แต่มีไม่มากเท่ากับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหลังปี 2490 ผมคิดว่ามีเหตุการณ์ 2 อัน ซึ่งเป็นตัวเร่งทำให้รัฐวิสาหกิจเติบโตขึ้นมาอย่างรวดเร็วในตอนนั้น

เหตุการณ์แรก ก็คือ สงครามเย็นเบียดเบียน ปี 2493 มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจทางการเมือง และขององค์การเป็นต้นว่า ผู้นำฝ่ายทหารในยุคจอมพล ป. ได้อาศัยรายได้จากการค้าเงิน ค่าทองคำ ในเวลาหลังสงครามอำนาจในกองทัพ เพราะฉะนั้น, สงครามเย็นเบียดเบียน ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนใหม่ที่จะมาหล่อเลี้ยงอำนาจในกองทัพให้คงอยู่ต่อไปได้ และการเข้าไปหาผลประโยชน์จากรัฐวิสาหกิจก็เป็นทางออกทางหนึ่ง ที่คนเหล่านั้นชอบ

ในประการที่สอง ที่น่าจะพูดกัน คือ โครงสร้างอัตราเงินเดือนของราชการหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มันไม่ได้มีการปรับให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ค่าครองชีพได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงหลังสงคราม ด้วยเหตุดังนั้นเอง โครงสร้างอัตราเงินเดือนตอนหลังสงครามเป็นโครงสร้างเดียวกันในระหว่างสงคราม ฐานะโดยสุทธิของข้าราชการ ก็ตกต่ำลง การสูญเสียอำนาจซื้อดังกล่าวนี้ ก็มีผลสำคัญอย่างมากที่ทำให้ผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายทหารและพลเรือน พยายามจะก่อตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นในทุก ๆ กระแวง โดยเฉพาะในปี 2496 หลังปีการครบ 10 ปี การจัดการของรัฐบาล พ.ศ. 2496 นี้เป็นประเด็นที่ผมอยากเพิ่มเติมเป็นประเด็นที่สอง

ประการที่สาม อ.วรวิทย์ได้เสนอสมมติฐานหนึ่งว่า ขบวนการ Privatization นี้จึงจะเกิดขึ้นมาเมื่อ 3-4 ปีนี้ ผมอยากจะบอกว่า ถ้าเราพูดถึงจำนวนรัฐวิสาหกิจได้ลดลงอย่างมาก หลังจากเราเริ่มก้าวสู่ช่วงของการวางแผนพัฒนาจากส่วนกลาง ในปี 2504 เป็นไปตาม รายงานของธนาคารโลก ปี 01-02 เพราะธนาคารโลกโจมตีรัฐบาลเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยตรงเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ 2504 จำนวนรัฐวิสาหกิจลดลงเป็นอย่างมาก ผมคิดว่าเพราะอธิบายการดำรงอยู่ของรัฐวิสาหกิจเป็นจำนวนมาก เป็นเรื่องยากที่จะทำให้เราเชื่อถือได้ กระทั่งกลางทศวรรษเข้าไปมีบทบาทตั้งรัฐวิสาหกิจหลายต่อหลายประเภท โดยอ้างว่า สินค้าที่รัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงกลาโหมเป็นสินค้ายุทธปัจจัยมีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ ก็มีองค์การแก้ว องค์การเบตเตอร์ เกิดขึ้น ซึ่งไม่สามารถแบ่งให้กับเอกชนได้ เวลานั้นทหารหญิง อีกหน่อยก็กองมืองค์การผลิตผ้าอนามัย เพราะมีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ เรามีรัฐวิสาหกิจเป็นจำนวนมาก เช่น สยามกลาสีบางพระ, เขาใหญ่เราจะอธิบายการดำรงอยู่ของสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร ขบวนการ Privatization ได้เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 02-03 หลังจากสฤษดิ์ขึ้นมามีอำนาจ ขบวนการนี้มันแนวโน้มที่จะหวนกลับไปอีกทิศทางหนึ่งกล่าวคือ รัฐบาลอาจเข้าไปมีบทบาทโดยตรงในการลงทุนมากขึ้นถ้าหากโครงการ Eastern Seaboard สามารถเดินต่อไปได้ (แต่ผมคิดว่าโครงการ Eastern Seaboard คงจะยากที่จะเกิดขึ้นในช่วงเวลา 2-3 ปีต่อไปนี้ เพราะแนวโน้มของราคาน้ำมันมันลดลงในตลาดโลก)

ผมคิดว่า อ.วรวิทย์ไม่ได้พิจารณาวิกฤตการณ์ของรัฐวิสาหกิจไทยในระบบทุนนิยมของโลก เพราะในการอธิบายในเรื่องต่าง ๆ นั้น อ.วรวิทย์ได้ละเลยที่จะพูดถึงปัจจัยสำคัญอันหนึ่งก็คือ ความตกทอดทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมของโลก ตั้งแต่ ปี 2523 เป็นต้นมา เช่น พูดถึงว่า อัตรากำไรของรัฐวิสาหกิจไทยมีแนวโน้มลดลง อ.วรวิทย์คำนวณอัตรากำไรช่วงเดียวคือ ปี 23-25* มันเป็นการเลือกช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะมาแสดงถึงกำไรของรัฐวิสาหกิจ เพราะว่าในช่วงที่ระบบเศรษฐกิจกำลังตกต่ำ แล้วข้อเสนอไม่ได้พูดถึงว่า เมื่อเทียบกับกำไรของปีไหน มันลดลงอย่างนั้น

* จากหน้า ข.18 ในเอกสารประกอบการสัมมนา ชื่อเอกสาร "วิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจในปัจจุบัน"

จริงหรือเปล่า ผมคิดว่า สิ่งที่เราเรียกว่า วิกฤตการณ์รัฐวิสาหกิจในขณะนี้รัฐบาลพยายามจะขายกิจการบางอย่างในหลาย
กสน์ ผมคิดว่า มันมีเหตุผลที่จะต้องขายมันไป แต่เหตุใดมันจึงมีเรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นคำตอบใหญ่ก็คงต้องมองระบบเศรษฐกิจ
ใหญ่ในขณะที่เป็น คาวบอยราวตวงหนึ่งในวงจรของระบบทุนนิยมโลก

ความถดถอยทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมของโลกได้สร้าง ความถดถอยทางเศรษฐกิจให้กับเศรษฐกิจไทย แล้ว
สิ่งซึ่งตามมาก็คือ ความถดถอยของรายได้ของรัฐบาล ตั้งแต่ปีประมาณ 2519 เป็นต้นมา รัฐบาลพยายามที่จะตัดตอนเงิน
อุดหนุนให้กับภาครัฐวิสาหกิจ การตัดตอนเงินอุดหนุนดังกล่าวเหล่านี้ได้มีผลในการผลักดันให้ภาครัฐวิสาหกิจต้องไปแสวง
หาเงินในการประกอบการจากแหล่งภายนอกประเทศ สำหรับรัฐวิสาหกิจที่ไม่สามารถหาได้ อากาศก็ร่อแร่ ๆ อย่างที่เห็น

เพราะฉะนั้น บัญหาสภาพคล่องของรัฐบาลเกิดขึ้นหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ เงินคลังช่วงปี 2523-2525 วิกฤต-
การณ์ ช่นว่านี่-ขอภัยที่จะต้องบอกว่า เป็นมือของ**ขุนบุญ โรจนเสถียร** จากการดำเนินงานการคลังแบบเจ้าบุญทุ่มในปี
2523-2524 เป็นเหตุให้เงินหมดคลังถึงขั้นที่ว่า เงินมีคนอื่นฝากไว้ในคลังก็ถูกใช้ไปด้วย ธนาคารแห่งประเทศไทยฝากเงิน
ไว้ในคลังหมิ่นกว่าล้านบาท แต่คลังเหลือเงินอยู่ 3,500 ล้านบาท เมื่อเดือนธันวาคม 2523 ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลต้องปรับ
จากนโยบายการคลังแบบเจ้าบุญทุ่มมาเป็นนโยบายการคลังแบบกระยาจก อันนี้เองที่ผมคิดว่ามันเป็นพลังที่ทำให้ขบวนการ
Privatization เริ่มมี Momentum อันใหม่ Momentum นี้จะชะลอไปหรือไม่ ถ้าหากระบบทุนนิยมของโลกกลับ
ฟื้นตัวขึ้นมา เป็นเรื่องซึ่งน่าศึกษาต่อไป ขอขอบคุณ

นิคม จันทรวชิร

ผมมีข้อสังเกต 2 ประการ ประการแรกเห็นด้วยกับอาจารย์แล ที่ว่าการรายงานครั้งนี้มีอะไรที่ใหม่
จากที่เราได้อ่านมาแล้ว และเป็นการศึกษาที่ค่อนข้างจะมีความสมบูรณ์ โดยเฉพาะมองปัญหาในด้านการเปลี่ยนแปลงการ
เคลื่อนไหว เหนือที่จะมองในลักษณะหนึ่งลักษณะใด ข้อสังเกตประการแรก ผมมีข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เห็นด้วยกับอาจารย์-
รังสรรค์ ที่ว่าการจำหน่ายจ่ายโอนรัฐวิสาหกิจไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ผมเข้าใจว่าคณะผู้ศึกษาคงหมายถึง อัตรา หรือความ-
พยายามชดเชยของรัฐบาล และขณะเดียวกันความสนใจของประชาชน คือ มันเป็นข่าวใหญ่ในช่วงหลังนี้ ผมอยากเรียน
โดยเฉพาะผู้เฝ้าคนงานมาร่วมประชุมและท่านที่สนใจว่า ไม่ใช่เป็นเหตุกาณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะในไทย เกิดขึ้นทั้งในประเทศ
ที่พัฒนา และเพิงพัฒนา และมันเป็นความคิดหรือความพยายามแบบสากล อาจารย์รังสรรค์พูดถึงเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่
แนวคิดทางการเมืองมีผลมาก ยกตัวอย่างในเวลาที่ยังคงกล่าวถึงจำหน่ายจ่ายโอนรัฐวิสาหกิจเป็นการใหญ่ โดยแนวคิด
ของรัฐบาลอนุรักษนิยมโดยนางแทตเชอร์ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของประธานาธิบดีรีแกน ตอนนั้นคานาดาก็กำลังทำอยู่
ฉะนั้น อย่างได้มองเรื่องนี้เฉพาะเมืองไทยเท่านั้น เป็นเรื่องเศรษฐกิจและการเมือง และเป็นเรื่องจริงจังกวับ ทาง
เอเชียกำลังตื่นแต่เป็นการใหญ่ ปัจจุบัน นายท มาเลเซียกำลังดำเนินการอย่างรุนแรงและเข้มแข็ง ผมคิดว่าขณะ-
เดียวกันมีข่าวออกมาชัดเจนว่า แกร์ราวยขึ้นเยอะในขณะที่เป็นนายท ของเราอาจโชคดีหน่อย นายท ยังไม่มีข่าวเรื่องนี้
ฉะนั้น อย่าได้ไปนึกว่าเป็น เรื่องจะหายไป มันยังมีความพยายามอยู่ โดยเฉพาะมีนโยบายประกาศมาชัดเจนเมื่อปี 2527
และทำไปแล้วบางอัน แต่ที่หยุดชะงักอยู่ อาจมีเหตุผลหลายประการ เราต้องให้เกียรติทางฝ่ายผู้เฝ้าคนงาน ซึ่งเขา
พยายามต่อสู้อยู่ ผมไม่อยากเห็นเขาหยุดยั้งความพยายามต่าง ๆ เหล่านี้

นอกจากนี้ ผมไม่อยากจะเห็นนโยบายนี้ไปในด้านแง่ลบหมด ผมก็หวังผู้นำคนงานจะได้ เริ่มเห็นกันว่ามีการบริหารที่ประสบความสำเร็จหลายอยู่เยอะเหมือนกัน อะไรที่จะประหยัดได้ อะไรที่ขอมีผู้นำคอร์ปชั่น แล้วเข้าไปช่วยจะเป็นการต่อสู้ในทางที่ถูกต้อง ชาวพนักงานโทรศัพท์คิดเงินจากตู้โทรศัพท์ ผมก็ยังไม่เห็นผู้นำคนไหนพูดในเรื่องนี้ ผมเรียนฝากไว้ด้วย อย่างน้อยอยากเห็นผู้นำคนงานประกาศไม่สนับสนุน เรื่องนี้อย่างยิ่ง ควรประกาศตัวเข้าไปร่วมกับฝ่ายตำรวจ ฝ่ายรัฐบาลที่จะเข้าไปช่วย เพราะความจริงที่จับได้มันแปลลาชีวะ มันมีสูงกว่านั้นเยอะ ผมมองเห็นเฉพาะภาพลักษณ์พนักงานในทางที่ร้าย นี่เป็นประเด็นแรก

ประเด็นที่สอง มีข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อเสนอของคุณสุพล ผมตั้งใจมีการค้นคว้าวิจัยในเชิงทฤษฎี แล้วมาปรับกับปัญหาต่าง ๆ และมีข้อเสนอที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมอยู่หลายเรื่อง ผมมีข้อสังเกตว่าบทบาทสหภาพแรงงานสำคัญมากในการตั้งสภาคนงาน ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า น่าจะพัฒนานานแล้ว

ปัญหาที่เราต้องยอมรับว่า รัฐวิสาหกิจบางอย่างล้มเหลวจริง ๆ เพราะการบริหารอยู่ในมือของคนไม่กี่คน ความจริงส่วนหนึ่งของคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจน่าจะมาจากคนงานจากสหภาพแรงงาน ซึ่งจะเป็นการเข้าไปมีส่วนรับรู้ปัญหา และช่วยพยายามปกป้องการใช้ผลประโยชน์ต่าง ๆ ของรัฐวิสาหกิจ ผมอยากเห็นทางสหภาพฯ ได้ทบทวนเรื่องนี้ ข้อเสนอข้อ 1, 2, 3 ผมว่ามีทางทำได้แล้วน่าจะต้องพยายามผลักดันให้เป็นรูปธรรม โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญที่สหภาพฯ ได้ทำการแก้ปัญหาคำต่าง ๆ

ประเด็นสุดท้าย นอกจากสหภาพฯ เข้าไปร่วมกับฝ่ายบริหารในการดูแลผลประโยชน์ต่าง ๆ ในฐานะที่ตัวเองมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยแล้ว ก็ในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนด้วย ฉะนั้นในรายงานนี้ก็ได้พูดถึงรูปแบบใหม่ที่ใช้กันมากในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะพวกสแกนดิเนเวีย คือรูปแบบ worker participation เยอรมันเรียกว่า co-determination ผมเห็นว่า มีความเป็นไปได้มากที่สุดที่รัฐวิสาหกิจจะทำได้ ความจริงได้เริ่มบ้างแล้วใน 2 ประเทศ คือ บังกลาเทศ ซึ่งกฎหมายออกมาแล้วว่า รัฐวิสาหกิจต้องมี worker participation คณะกรรมการรัฐวิสาหกิจส่วนหนึ่งต้องเลือกมาจากคนงาน โดยเฉพาะสมัยประธานาธิบดีเชียร์ รามาน ซึ่งตอนหลังถูกร่าง ตอนนี้มีนายพลเออร์ชาดเป็นแบบเผด็จการอยู่ รู้สึกความศึบหน้าค่าน้อยอยู่ ปากีสถานก็เช่นเดียวกัน กฎหมายนี้ออกสมัยประธานาธิบดีบูตโต (Bhutto) ตอนนี้อยู่ในเผด็จการ แต่ก็มีารปฏิบัติในบางส่วน

ผมเห็นว่า งานรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลยังคงสตัปไว้คงอยู่ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการค้นหา วิจัย ควรพยายามถ่ายทอดให้มากขึ้น อย่างสิ้นเชิงนะ ผมไม่ได้ทราบ ผ่านมาเฉอะ เข้ามาก็ได้ประโยชน์ อยากจะฝากข้อสังเกตว่า ห่วงใจให้การร่วมมันได้กว้างขวางกว่านี้หน่อย ทำไมเราจะไปจำกัดเฉพาะคนที่มีแนวคิดอย่างเดียวกันเท่านั้น ถ้าเป็นผม น่าจะเชิญผู้บริหารรัฐวิสาหกิจมานั่งฟังด้วย มัน่าเสียตายนะ idea ต่าง ๆ กลับจำกัดกับคนที่เข้าใจร่วมกันอยู่แล้ว แค่นี้ครับ

อภิชาติ พันธุ์เสน

ผมอยากมองในแบบ neo-classic ของผม

จริง ๆ แล้ว มันไม่ใช่เรื่องใหม่ ผมคิดว่าเป็นเรื่องน่าสนใจที่อาจารย์แลได้พูดเข้ามา แต่ยังไม่มีการพูดให้มากขึ้น ผมอยากจะเสนอประเด็นนี้ให้มีการพูดกันมากขึ้นคือ เรื่อง surplus เพราะผมคิดว่าเป็นประเด็นที่น่าพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะว่าหน้าที่เราพูดกัน เราพูดถึงรัฐวิสาหกิจรวมโดยไม่มีการแยกประเภทซึ่งอาจารย์ไกรศักดิ์ได้ติตติมา ซึ่งผมคิดว่าเป็นข้อเค็ดเค็ดดี อย่างน้อยควรจะแยกรัฐวิสาหกิจออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. สาธารณูปโภค ที่เรากำลังพูดถึง privatization พวกที่ performed function ดีอยู่แล้ว มันไม่มีใครคิดจะขาย เช่น ธนาคารชาติ โรงงานยาสูบ หน่วยงานข้าราชการ ปตท. การบินไทย

อีกประเภทหนึ่งที่อาจารย์รังสรรค์ยกมาคือ พวกที่จะเจ๊งไป แต่มีอิทธิพลที่ชาวบ้านไปแต่ต้องไม่ได้ พวกที่ทหารทำทั้งหลาย

สิ่งที่จะเกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนใหญ่ ก็คือส่วนสาธารณูปโภคที่พูดถึงเรื่อง surplus มันมีประโยชน์ที่ช่วยท่านที่ทำวิจัยไม่ต้องไปความหานายทุน เพราะจริง ๆ แล้วมันไม่มี มันเป็นเรื่องของการเอา surplus มาเพื่อกระจายกลับไปสู่ประชาชน แต่ประชาชนแบ่งออกเป็น 3 พวก คือ ผู้บริโภค คนทำงาน ฝ่ายบริหาร ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่างกรรมกรกับนายทุน มันเป็นความขัดแย้งระหว่าง คือ ผู้บริหารฝ่ายหนึ่งกับคนงานฝ่ายหนึ่ง ถ้าหาก 2 กลุ่มร่วมมือกัน มันก็มาขัดแย้งกับผู้บริโภคอย่างในหลายประเทศ เขาโจมตีว่ารัฐวิสาหกิจเป็น fat cat ทั้งฝ่ายบริหารและคนงานร่วมกันจะเรียกร้องเอาค่าจ้างสูง แต่ผู้บริโภคเสียเปรียบ ส่วนใหญ่ในประเทศที่ใช้นโยบายรัฐสวัสดิการ ถ้าหากมองภาพการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่าง 3 กลุ่ม ผมคิดว่าน่าจะมียุทธศาสตร์มากกว่า และจะไปดึงประเด็นที่ว่าค่าแรงจะกำหนดอย่างไร ถ้าหากเป็นเรื่องสาธารณูปโภคแล้วกลไกตลาดไม่มีความสำคัญ แล้วเป็นเรื่องการเมืองที่รัฐบาลต้องเข้ามาตัดสินว่า ค่าแรงควรเป็นเท่าไร ค่าบริการควรเป็นเท่าไร

ในที่สุดไม่ว่าเป็นอะไร เท่าไร มันมาขึ้นอยู่กับที่อาจารย์แลสรุปว่า นักทว่ามันมี surplus อยู่หรือเปล่า ถ้าไม่มี surplus มันจะต้องเลิกไป ก่อนเลิกไป มันต้องหาอะไรมา นี่คือนสิ่งที่เราจำเป็นต้องถกเถียงกัน ผมอยากตั้งข้อสังเกตขึ้น เพราะฉะนั้นอยากให้พิจารณาประเด็นให้ clear เป็นเรื่อง ๆ จะได้เห็นภาพชัดเจน

พันศักดิ์ วิญญรัตน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผมขอสั้น ๆ นิดเดียว ผมเห็นด้วยกับที่อาจารย์ยกชี้พูด สรุปสั้น ๆ ว่า

1. การพิจารณารัฐวิสาหกิจควรจะแยกประเภท
2. Motif ของการตั้งขึ้นมาเกี่ยวข้องกับอะไรหรือเปล่า
3. คุณลักษณะการบริหารปัจจุบันว่า มีตัวเมทริกซ์บังคับลักษณะการบริหารหรือไม่ เช่น ลักษณะการที่ต้องมีระบบการกำกับดูแลให้กับหน่วยงานอันบังคับขนาดของการกู้เงิน ดูได้จากกราฟไฟหรืออะไรต่าง ๆ

อีกประเด็นหนึ่งที่ผมไม่อยากจะทิ้ง ก็คือว่า trend ที่อาจารย์ยกมาถึง privatization นั้น ปรากฏว่า

ในประเทศไทยก็มีอีก trend หนึ่งคือ trend ที่อาจารย์เกรกอรี่ได้พูดไว้เมื่อก่อน ๆ หนึ่ง ๆ เช่น บริษัทปุ๋ยแห่งชาติ ผมเข้าใจว่าแม้แต่ในสภาพขณะนี้ หรือที่ปรึกษานายกรัฐมนตรียังก็ยังอยู่ว่าเป็นอะไรแน่ เป็น private firm หรือ national project ซึ่งหมายความว่า รัฐบาลออก letter inc. ใน degree อะไร เท่ากับ letter guaranteed หรือไม่ ถ้าหากรัฐบาลออก letter guaranteed ออกมาให้การกู้เงินของบริษัทปุ๋ยแห่งชาติ มันก็ไม่ใช่ private company ก็กลายเป็นรัฐวิสาหกิจขึ้นมา อันนี้ก็เป็น trend หนึ่ง

อีกอันหนึ่งคือการตั้งกองทุนสำรองเพื่อประกันธนาคาร เพื่อป้องกันการล้มของธนาคาร ให้สังเกตกฎหมายที่ออกมาอ้างว่าไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของธนาคารชาติ แต่ไม่แน่ว่าเป็นส่วนอะไรแน่ มีผู้บริหารมาจากธนาคารชาติด้วย กองทุนนี้มีสิทธิ์ตามกฎหมายที่เขียนได้ว่าสามารถซื้อ blue ship's asset เก็บเอาไว้เพื่อมาเพื่อชดเชยรายได้ของกองทุนนี้ เพราะ blue ship's asset ในเมืองไทยก็หมายถึงหุ้นสยามซีเมนต์ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย มี 4-5 ตัวนี้คือ เป็นครั้งแรกที่ Bureaucrat ไทยประเภทเรียน MBA มันก็จะหาทางทำเช่นเดียวกับบริษัท Finance Company โดยใช้อำนาจรัฐไปบังคับให้คนเอาเงินมาให้กองทุนหนึ่งส่วน แล้วเอาเงินกองทุนนี้ไม่ให้ดอกเบี้ยกลับไปซื้อหุ้น คนที่เอาเงินมาวางไว้ในฐานะที่เป็นประธาน โดยวิธีมันก็จะเกิดอำนาจการบริหารทุนขึ้นมาโดยใช้อำนาจรัฐกับสิ่งที่สวนทางกับ privatization ขึ้นมาได้ และกำลังเกิดขึ้นแล้ว เพราะฉะนั้นผมว่ากิจการเหล่านี้มันบอกได้ใหม่ว่า bureaucrat รุ่นใหม่ของไทยกำลังหาทาง subsidize false state Policy โดยกระบวนการที่ค่อนข้างมีรายละเอียดมากขึ้น ผมขอแค่นี้ก่อน

สำเนา

เท่าที่ฟังมา หัวข้อที่คุย คือ ทุน รัฐ และแรงงานรู้สึกที่เรามุ่งเน้นไปที่ 2 ประเด็นแรกก็มากในเรื่องทุนและรัฐ ผมอยากยกประเด็นแรงงานมาพูดกันบ้างซึ่งเป็นเรื่องที่ผมสนใจอยู่ ประเด็นที่จะพูดเกี่ยวข้องกับอาจารย์นิคมพูด และเกี่ยวข้องกับงานของคุณสุรพล

การศึกษาแรงงานในเมืองไทยที่คุณสุรพลยกมานั้น concept ทางด้าน worker participation ผมคิดว่า เป็นสิ่งที่ดี แต่ประการหนึ่งที่ผมคิดว่าน่าจะระวังไว้ก็คือ idea ทั้งหมดนี้มาจาก paris commune หรือ worker council ในรัสเซีย ในอิตาลี หรือ solidarity ในโปแลนด์ พวกที่มีลักษณะการเติบโตของทุนนิยมอย่างน้อย ๆ ก็ก่อนการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองซึ่งต่างก็มีลักษณะพัฒนาชนชั้นแรงงาน Labour Movement แตกต่างกันไปก่อนที่จะมาเป็น worker council เสนอ ผมเห็นด้วยกับคุณสุรพลอย่างหนึ่งที่พูดว่า งานนี้เหมือนเอาหนังสือฝรั่งมากอง ๆ รวมกันไว้ แล้วพยายามหา model อะไรสักอย่างหนึ่ง ซึ่งค่อนข้าง utopian มาก แต่ผมว่าเป็นความพยายามที่ดี ผมคิดว่าสิ่งหนึ่งที่เรควรศึกษาทางด้านแรงงาน ไม่ใช่ทางออกที่ควรจะเป็นอย่างไร ผมไม่แน่ใจว่าเรารู้อันไหนเกี่ยวข้องกับชนชั้นแรงงานในเมืองไทย เราขาดการศึกษาในด้านนี้ เราควรจะมีวิจัยลักษณะที่เป็นอยู่ของชนชั้นแรงงานคืออะไรกันแน่ แม้แต่ขั้นสุด worker class ในสังคมไทยในรูปแบบตะวันตกมันมีอยู่จำกัดมาก ส่วนหนึ่งเป็นชนชั้นแรงงานในรัฐวิสาหกิจและโรงงานระดับใหญ่ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงมากกับกรรมกรในประเทศตะวันตก ชนชั้นผู้เสียเปรียบอื่นยังมีอยู่ เช่นเดียวกัน คนงานรัฐวิสาหกิจและในโรงงาน แต่ในเมืองเห็นชัดว่ายังมี พ่อค้า แม่ค้า หาบเร่แผงลอย คนตกงาน กรรมกรหาเช่ากินค่า ฯลฯ เป็นชนชั้นผู้เสียเปรียบด้านองในแง่ความสัมพันธ์ทางสังคม

ที่คนสรุปผลพูดถึงการต่อสู้ทางชนชั้น ผมอยากขอเสริมว่า ในเมื่อชนชั้นแรงงานไทยมีมากกว่าคนงานรัฐวิสาหกิจแล้ว มันอาจจะถูกมองว่า เริ่มแรกของการต่อสู้ทางชนชั้นมาจากในกระบวนการผลิตทั้งหลาย ถ้ามองการต่อสู้ทางชนชั้นที่แท้จริงมันต้องขยายวงออกไปมากกว่านั้น ผมไม่ได้พูดถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน แต่ผมกำลังพูดว่า มันมีลักษณะการประสาผลประโยชน์อย่างไรบ้างในหมู่ผู้เสียเปรียบด้วยกัน ผมมีความคิดว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมันใกล้เคียงกันมากในหมู่ผู้เสียเปรียบ แต่เขาเหล่านั้นจะสำคัญได้มากน้อยแค่ไหน มันเป็นเรื่องที่แท้จริงจะต้องศึกษาต่อไปขอขอบคุณมากครับ

ไพศาล อวัชชัยนันท์

ที่จริงผมคิดว่าจะเป็นผู้ฟังมากกว่า เพราะมีความรู้ไม่มากนัก หลังจากที่ฟังมาตลอดตั้งแต่เช้าจนถึงปัจจุบัน รู้สึกตัวว่าคงจะเป็นข้ามนอกนาสำหรับกลุ่มนี้ด้วย เพราะฟังไม่ค่อยจะรู้เรื่อง ผมถ่ายทอดมาจากเพื่อนผู้นำแรงงานซึ่งหลงหลดเข้ามาในนี้ แต่อันนี้ไม่ใช่เป็นความคิดของท่าน เพราะที่จริงอยู่ในแวดวงของท่านอย่างที่อาจารย์คมได้พูด และได้กระตุ้นให้ผมแสดงความคิดเห็น

ประการแรก ที่ว่าพวกรัฐวิสาหกิจไม่ได้กระตือรือร้นในการออกมาสู้มวลชน กทมคือบริษัทองค์การโทรศัพท์ ผมอยากทราบเรียนในอีทีพีระบุว่า คำวาทกรรมเข้าไปร่วมกับสหภาพแรงงานมาเป็นเดือน ๆ แล้ว โดยการปลอมปนเข้าไปกับขบวนการที่คอร์รัปชันเรื่องเหรียญ ถ้าท่านอ่านหนังสือที่อาจารย์ศุภชัยทำไว้ ผมได้พูดไว้ในเล่มนั้นว่าการคอร์รัปชันในรัฐวิสาหกิจมีอย่างมากมาย เปลี่ยนรัฐวิสาหกิจเหมือนต้นไม้มีใบเขียวอู่ม และผู้บริหารรัฐวิสาหกิจและอำนาจทางการเมืองนั้นเหมือนตัวแมลงที่มากินต้นไม้เหล่านั้นจนกร่อนไปหมด ปัจจุบันเราก็เคลื่อนไหวอยู่ทุกวัน วันอังคารนี้ พนักงานประมาณเกือบ 2,000 คนจะไปชุมนุมที่หน้าทำเนียบรัฐบาลเพราะเรื่องนโยบายของการที่จะหาผลประโยชน์ในรัฐวิสาหกิจ เราเคลื่อนไหวตลอดเวลาแต่ข่าวไม่ค่อยมากนัก เพราะอะไรก็ตามที่คนชั้นผู้น้อยทำในทางที่ดีไม่ค่อยเป็นข่าวใหญ่ ในทางที่ชั่วอาจเป็นข่าวใหญ่ ใคร ๆ ก็ไปทับถมคนผู้น้อย แต่ตัวใหญ่ทั้งกับข่าวใหญ่ ๆ ระดับชาติ ที่กันว่าชาติคุณฉิบหายวายป่วง ได้เงินดีเป็นร้อย ๆ ล้าน รู้สึกหลายคนจะพูดด้วยความคารวะมากกว่า รวมทั้งนักวิชาการบางหมู่ บางคณะ รวมทั้งสื่อมวลชนบางประเภท สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจอาจถูกทิ่มตำว่าเป็นตัวชั่วร้ายต่าง ๆ นา ๆ ผมเชื่อว่าในกลุ่มที่ใจอยู่ที่นี่ก็ทยอยมาร่วมเราอยู่บ้างพอสมควร อันจากเอกสารบางตอนและฟังท่านผู้เสนอ รวมทั้งวิจาณ์ เห็นว่าความคิดไม่ได้แตกต่างกัน แต่ข้อบกพร่องบางอย่างที่ผู้เสนอ (ผมไม่อ่านตลอดเพราะรับเมื่อกี้เอง) ก็เห็นว่ายังคงขาดบางอย่างในเรื่องการเปรียบเทียบการลงทุนของรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ต่างกับต่างประเทศว่า การลงทุนใหญ่ ๆ มันมีความแตกต่างกันขนาดไหน ที่ผมพูดเรื่องนี้เพื่อจะดึงไปถึงว่ามีมีการคอร์รัปชันตั้งแต่เริ่มต้นการลงทุนแล้วหรือไม่ โครงการเป็นพันล้านหมื่นล้านนั้นควรจะเป็นอย่างไรใหม่ ?

ผมมีข้อสังเกตว่า ในเมืองไทย ไม่ว่าการลงทุนสร้างถนน สะพาน ทุกอย่างของรัฐบาล มันเป็นการลงทุนที่ได้ข้อดีเยี่ยมในประเทศที่พัฒนาแล้วโดยราคา แต่ผลที่ได้รับเป็นความเลวที่สุดในประเทศที่พัฒนา เราน่าจะมาพูดกันถ้าประชาชนจะหวังผลประโยชน์ของชาติบ้านเมืองหรืออำนาจอิทธิพลของเราควรจะต้องพูดถึงเรื่องนี้ ผมอยากให้นักวิชาการนำเอาเรื่องนี้มาเฉลยให้ประชาชนได้รู้ และไม่ไขว่คว้าที่ปลายเหตุ ต้องค้นเหตุด้วยนะครับ

กมลภาวะหนี้สินของรัฐวิสาหกิจ ผมไม่ได้ป้องกันรัฐวิสาหกิจทั้งหมด ประการแรก อยากจะบอกว่ารัฐวิสาห-

กิจเป็นจำนวนมากเนื่องจากมีการคอร์รัปชัน และอีกหลายแห่งสหภาพแรงงานก็มีส่วนเข้าไปคอร์รัปชัน แต่ก็ได้พากันล้มละลายหายจากไปจำนวนมากแล้ว เราไม่ปฏิเสธว่ารัฐวิสาหกิจทุกแห่ง เป็นเรื่องที่ต้องแก้ไขกัน เรื่องหนี้สินถึงแม้จะก็มีหนี้ล้านบาทก็เป็น เรื่องนโยบายของรัฐบาลมาโดยตลอด ถ้าเปรียบเทียบรัฐบาลโจมตีรัฐวิสาหกิจในปัจจุบันเหมือนชาวต่างชาติเสียวัวควายไว้เพื่อไถนาให้ตัวได้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ แต่พอมันตกฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ ควายตัวนั้นแม้แล้วก็จะขายเอาเนื้อเพราะความเห็นแก่ตัวของเจ้าของ หนี้สินของรัฐวิสาหกิจมีตัวเลขมาก ๆ ไม่ว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิต องค์การโทรศัพท์ ท้องถิ่นต่าง ๆ รวมทั้งทางค่างทั้งหลาย มันไม่ได้เป็นการสูญเปล่า เชื่อยังมีอีกสิบ ๆ แห่ง ซึ่งมันยังอยู่กับแผ่นดินไทยอีกเป็นร้อยปี ซึ่งจะช่วยให้ได้ประโยชน์ เราไม่ต้องสั่งน้ำมันดิบเข้ามาทำไฟฟ้าทำให้พวกเรามาความสุขสบายอย่างนุ่มนวลอย่างเกินความจำเป็นสำหรับประเทศเราด้วย เราได้อำนาจเขื่อนต่าง ๆ มันไม่ได้เสียหาย หนี้สินที่สะสมมาขึ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 5 วางเป้าหมายไว้ว่า 10,000 หมู่บ้าน ต้องมีไฟฟ้าใช้ ไฟฟ้าส่วนภูมิภาคกู้เงินมา 17,000 ล้านบาท ถ้ารัฐวิสาหกิจไม่ทำ รัฐบาลมีนโยบายทำใหม่แต่ขี้ได้หมู่บ้านละอัน อยากจะให้ทำทั้งหลายได้เข้าใจ บางท่านพูดถึงปัญหาวิสาหกิจมักจะพูดถึงในแง่ชั่วร้ายเสียมากกว่า

กรณีการเรียกร้องให้เป็นภาคเอกชน ที่ว่ารัฐวิสาหกิจล้มละลาย ใครมาเขียนว่าภาคเอกชนไม่ล้มละลายหลายท่านพูดไปแล้วว่า รัฐบาลต้องเอาเงินจำนวนมากมาไปอุดหนุนสวัสดิ์ สถาบันการเงินหลายสิบแห่ง เอกชนวิเศษอะไรนี่หนา ที่ว่ากำไรก็ make ตัวเลขขึ้นมาหลอกชาวบ้าน มันก็ลักษณะอย่างเดียวกัน แต่ผมก็ไม่ส่งเสริมว่ารัฐวิสาหกิจมีการคอร์รัปชันแล้วจำเป็นต้องล้ม ล้มก็จัดการกันไป รัฐบาลมีนโยบายและความจริงใจใหม่ ก็ต้องโยนให้รัฐบาล เพราะคนมาบริหารรัฐวิสาหกิจก็เป็นคนมาจากรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นนายพล ข้าราชการเก่า ๆ เพื่อนฝูงรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่ง คนของพรรคการเมืองต่าง ๆ

เรื่องการแสวงหาผลประโยชน์ที่อาจารย์แลพูดว่ามีการโจมตีว่ารัฐวิสาหกิจหาประโยชน์ไม่ได้ ที่จริงนายทุนจะเป็นรัฐวิสาหกิจ หรือ นายทุนภาคเอกชน ผมว่ามันก็ไม่แตกต่างกัน ก็เป็นนายทุนเหมือนกันก็อยากจะฝากไว้ ในนามที่อาจารย์คิดพูดถึงการขายรัฐวิสาหกิจในประเทศอเมริกา อังกฤษ มันเป็นเรื่องธรรมดา ท่านพูดเพียงเท่านั้น ผมว่าคงทิ้งไว้เพียงแค่นั้นไม่ได้ รวมทั้งอาเซียนกำลังติดตัวกันมาก มันมันชวนชวนสิงคโปร์กำลังมองว่าจะจัดการกับรัฐวิสาหกิจอย่างไร ที่จริงสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องที่เราระงับความสนใจกัน จริง ๆ ที่อังกฤษขายรัฐวิสาหกิจ เวลานี้กำลังทำให้อังกฤษทั้งหมดแล้วมากกว่าเรตไปไม่รอดแล้วจะครบ ถูกโจมตีในสภาเมื่อ 2 วันที่แล้วอย่างรุนแรงมาก ในประเทศญี่ปุ่น ถึงแม้ขายรัฐวิสาหกิจประชาชนในญี่ปุ่นกำลังเดือดร้อนกันมาก รถไฟเป็นร้อย ๆ สายที่ไปบริการประชาชนในชนบท ก็ไม่ได้บริการ หลังจากอยู่ในมือนายทุนเอกชน หลายท่านพูดถึงธรรมชาติ หรือ นโยบายของริแกน ผมอยากให้ความถึงเรื่องของ world bank กับ IMF เป็นตัวสำคัญตั้งแต่สมัยปัจจุบัน ยิ่งตอนนี้ระดับกันมาก เพราะรัฐบาลเป็นหนี้สินเยอะ อยู่ในภาวะที่จนตรอก ถูกกดโดย world bank จนต้องมาขายรัฐวิสาหกิจในขณะนี้ประชาชนเป็นผู้เสียผลประโยชน์ ผมขอฝากไว้เพียงเท่านี้ ขอขอบคุณ

สุวินัย ภรณวลัย

ลองคำนวณตามตัวเลขที่อาจารย์วิทย์ให้มาก็รู้สึกได้ว่า ปี 2525 ประสิทธิภาพของรัฐวิสาหกิจ ประมาณ 1% เท่านั้นเอง ถ้าพูดอย่างเอา Cost benefit คืออย่างที่ยกมานั้นไม่ไหวแล้ว ผมอยากจะให้มองให้กว้างกว่านั้นว่าการ

การที่ถึงแม้รัฐวิสาหกิจจะได้กำไรน้อยมากแค่ 1 % หรือขาดทุน มันจะมีความชอบธรรมได้แต่ในกรณีที่ตัวเอง คือ ขอสรุปมาจากประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นก็คือถ้าหากรัฐวิสาหกิจในฐานะเป็นขนส่งคนที่ขนส่งพลุดได้ลงทุนด้าน infrastructure แล้วส่งผลให้อุตสาหกรรมสามารถเจริญเติบโตหรือ ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมเจริญเติบโตไปแล้วละก็ มันมีความชอบธรรม กล่าวคือ รัฐเข้าไปแบกรับภาระในส่วนซึ่งอัตรากำไรน้อย และสามารถทำให้เศรษฐกิจโดยรวมเจริญเติบโตในระดับสูงได้ ฉะนั้นจุดนี้ เรามองแต่ประสิทธิภาพของทุนในการลงทุนอย่างเดียวไม่ได้ แต่ในภาพของเมืองไทย ผมคิดว่าเราต้องประเมินจากประสบการณ์ของนักพัฒนาอุตสาหกรรมหรือนโยบายเศรษฐกิจของรัฐในช่วงประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมาด้วย เช่น อัตราส่วนในปี 2513 การลงทุนต่อหัวคนประมาณ 2,000 กว่าบาท/คน ปี 2525 เพิ่มมาเป็นหนึ่งกว่าบาท คือ 5 เท่า ซึ่งผลต่อการจ้างงานมีใช้มีมากนัก เพราะฉะนั้นมองในแง่แล้ว อย่างที่อาจารย์รังสรรค์บอกว่าพอเศรษฐกิจตกต่ำลงมา นักวิชาการชายเอกชนเดี๋ยวนั้น ซึ่ง raise ขึ้นมาเด่น มีผู้เสนออย่างคุณสุพลว่า ควรออกมาในรูปของการเข้ามามีส่วนร่วมของคนงานได้ใหม่ ผมคิดว่า model นี้ มีอันตรายเหมือนกัน เพราะเราคุยกันในระดับทฤษฎี เราศึกษามาว่าความคิดทางสังคมนิยมเกี่ยวกับเรื่องคนงานเป็นอย่างนี้ เหมือนกับที่คนข้างหลังบอกว่า ส่วนใหญ่เป็นประสบการณ์ของพวกยุโรป พอครั้งจะเอาข้อเสนอขึ้นมาเป็นทางออกของเมืองไทย จะมีนักทฤษฎีจะบอกให้ชัดว่า model นี้ จะเสนอมาได้ มันมีเงื่อนไขที่จำเป็นที่ขาดไม่ได้ ก็คือ ดุลกำลังหรือความสัมพันธ์ของชนชั้นคนงาน ในระบบเศรษฐกิจแบบนั้น มันต้อง firm ถึงขนาดที่ว่า สามารถเข้าไปแบกรับภาระของการจัดตั้งหรือการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดโครงการนี้เท่านี้เอง สิ่งนี้ซึ่งจะมีความเป็นจริงของมัน

ในภาพของเมืองไทย น่าจะจัดการยกอัตราส่วนของประสิทธิภาพของการลงทุนให้เพิ่มขึ้นได้ ควรจะเน้นการแก้ปัญหาระบบการจ้างงานในระบบรัฐวิสาหกิจให้สามารถดำเนินประสิทธิภาพได้มากกว่า เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องจริงๆ ไม่ใช่คนงานรัฐวิสาหกิจ แต่คือ ผู้บริโภคและภาคเอกชน ถ้าหากภาคเอกชนจะพัฒนาอุตสาหกรรมโดยที่เสียค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าสูง เราจะสามารถลดต้นทุนเข้าไปแข่งกับต่างประเทศได้อย่างไร ถ้าหากผู้บริโภคคือพวกเราเหล่านี้กับนักวิชาการ เช่น ชื้อพันธ์บัตรโทรศัพท์ไปแล้ว ปรากฏว่าโทรศัพท์ที่ได้มาเสีย ถ้ามองในเชิงนักเศรษฐศาสตร์หากเป็นแบบนี้ไม่ควรสนับสนุนรัฐวิสาหกิจ ฉะนั้น ประเมินจากทั้งหมด ถ้ามองจากด้านผู้บริโภคและภาคเอกชน เราควรสนับสนุนรัฐวิสาหกิจ ก็ต่อกรณีที่ส่วนของรัฐวิสาหกิจต้องมีความพยายามที่จะสร้างผลตอบแทนในระดับที่ทั้งสังคมให้ดีกว่าเดิมด้วย

ฟังมาแล้ว รู้สึกว่าทางส่วนสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจก็พยายามปกป้องมาก ผมไม่ปฏิเสธว่าตัวเองก็ทำประโยชน์มาก ถ้าเราประเมินค่าของรัฐวิสาหกิจในระบบเศรษฐกิจไทยทั้งปวงภายใต้ภาวะเศรษฐกิจโลกแบบนี้แล้วละก็คิดว่าทุกฝ่ายต้องเข้ามามีส่วนพิจารณานักวิชาการ ไม่ว่าจะระดับผู้บริหาร ผู้ใช้แรงงาน ผู้บริโภค และภาคเอกชนที่จะรับผลประโยชน์จากพื้นฐานอุตสาหกรรมนี้ ถ้าหากกล่าวในเชิงนี้ ผมคิดว่าข้อเสนอของคุณสุพล 13 ข้อ น่าจะเป็นหลักการในทางปฏิบัติที่สหภาพฯ หากได้จริงอยู่ โทษสบอกกล่าวเราได้ต่อสู้เรื่องคอร์ปชั่น และนักทนายต่าง ๆ มาตลอด แต่มันก็ต้องทำให้เป็นขบวนการทั้งหมด ไม่ใช่สหภาพแรงงานใดสหภาพฯ หนึ่ง ฉะนั้น นักทนายที่ raise ขึ้นมานี้ อยากรู้อะไรมาในฐานะขบวนการแรงงานเมืองไทยซึ่งอยู่ในภาวะแห่งทางออกอย่างที่ว่าอาจารย์แล กล่าว และทำอย่างไรถึงจะสามารถแก้ไข เพราะนี่เป็นปัญหาของระดับทั้งประเทศทีเดียวก็ได้ ขอขอบคุณครับ

สุชีลา ตันชัยนันท์

เวลาเราหมดลงแล้วสำหรับท่านผู้ร่วมสัมมนา สำหรับผู้เสนองานศึกษาเมื่อจะมื่ออะไรพูดเล็กน้อย ขอเชิญคุณสุพลคะ

คงไม่มี อยากรจะขอบคุณข้อวิจารณ์ต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอมา คิดว่า งานชิ้นนี้เป็นงานเริ่มต้นมากกว่าจะเป็นงานสิ้นสุดสำหรับการนำเสนอ ผมว่าต้องเป็นภูมิปัญญาของท่านอื่น ๆ ที่จะมาช่วยกันทำให้รายละเอียดของงานวิชาการแบบนี้สามารถตอบปัญหาของสังคมได้มากขึ้น ขอขอบคุณครับ

คำ ๆ นี้มีความหมาย...!?

ถ้าต้องการรู้ความหมายที่ลึกซึ้ง
โปรดอดใจรอพบกับ.....
“เศรษฐศาสตร์การเมือง”
ยุคขึ้นสู่อำนาจที่ 6

ฉบับ “ทุนจีนในไทย”

ภาวคณ หรงประเสริฐ
บรรณาธิการประจำฉบับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย